

NR 3 | 2018

===== RAPPORT =====

SYSTE(M)SKIFTE ELLER SVEN(S)KA MODELLEN?

Ett vägval för välfärd och jobb med
avgörande konsekvenser för
vanliga löntagare

DANIEL FÄRM

ISBN 978-91-88224-64-4

© Tankesmedjan Tiden 2018

Text: Daniel Färm

Grafisk form: Kim Ingesson

SYSTE(M)SKIFTE ELLER SVEN(S)KA MODELLEN?

Ett vägval för välfärd och jobb med avgörande konsekvenser för vanliga löntagare

- ◆ **Redan på 1980-talet började Moderaterna** tala om behovet av ett systemskifte i det svenska samhället. Den svenska modellen, med starka parter på arbetsmarknaden, generell välfärd och en konjunkturbalansering och utjämnande ekonomisk politik, skulle enligt partiet inte fungera i ett modernt samhälle. Men Moderaterna vann inga val på 1980-talet och systemskiftet kom av sig.
- ◆ **Bildregeringen på 1990-talet** genomförde några reformer i systemskiftande riktning, inte minst marknadsanpassningen av skolan. Under 1990-talet och början av 2000-talet var marknadsanpassning och privatiseringar en del av samhällshegemonin runt om i världen, men Moderaterna hade inga större framgångar. Bo Lundgrens budskap om stora skattesänkningar och systemskifte gav Moderaterna rekordlåg stöd i valet 2002.
- ◆ **Med Fredrik Reinfeldt som partiledare** uppgav Moderaterna att partiet hade lagt om kurs och nu ville bevara den svenska modellen. Men i regeringsställning genomfördes ändå stora reformer i systemändrande riktning. Skatterna sänktes med 140 miljarder, vården marknadsanpassades, flera statliga bolag såldes ut. Arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen försämrades och höjda avgifter till a-kassan samt slopad avdragsrätt för fackföreningsavgifter minskade den fackliga organisationsgraden och försvagade facket. Långtgående experiment med privata coachningsföretag för att hjälpa arbetssökande och det beryktade FAS 3 var ett misslyckat försök till systemskifte på det arbetsmarknadspolitiska området.

- ◆ **Mellan 2014 och 2018 har den rödgröna regeringen** tagit flera steg för att stärka den svenska modellen. En del av dessa har inte gått igenom i riksdagen, men det har funnits en ambition att minska marknadsorienteringen av den offentliga sektorn och stärka parterna på arbetsmarknaden.
- ◆ **Taken i socialförsäkringarna har höjts**, förslag om krav på kollektivavtal i offentliga upphandlingar har lagts fram, liksom förslag på rätten att ställa krav på schysta villkor för löntagarna när företag från andra länder är verksamma i Sverige. Regeringen har även föreslagit ett tak för vinster till privata ägare i välfärden och en begränsning av den fria etableringsrätten för privata vårdbolag. Den socialdemokratiskt ledda regeringens förslag om avdragsrätt för fackavgiften klubbades i riksdagen. Endast SD röstade emot, medan de borgerliga lade ned sina röster.
- ◆ **Inför valet 2018 har Socialdemokraterna** vidare presenterat flera förslag som syftar till att stärka den svenska modellen. Bland annat vill partiet avskaffa "allmän visstid" som regeringen Reinfeldt införde, samt ett antal andra förslag för att motverka otrygga anställningar. Socialdemokraterna har även aviserat satsningar för att stärka välfärden. En utredning om en stor tandvårdsreform är tillsatt, och ytterligare förslag till satsningar kommer att presenteras.
- ◆ **Genomgången i den här rapporten** visar tydligt att Moderaterna under Ulf Kristersson vill gå en annan väg och fullfölja den politik som ideologiskt tog sin början i svensk politik under 1980-talet och fått sitt genomslag under de senaste 25 årens borgerliga regeringar. Moderaterna vill:
 - ◆ Fortsätta sänka skatterna – enligt partiets senaste budgetmotion med 36 miljarder kronor – trots de negativa fördelningsmässiga konsekvenserna och minskade resurser till välfärd, trygghet och investeringar.
 - ◆ Fortsätta privatiseringarna av offentliga verksamheter, bolag och myndigheter, bland annat genom att ersätta Arbetsförmedlingen med olika privata vinstdrivande bolag – trots de kritiserade försöken med jobbcoacher och "lotsar" under regeringen Reinfeldt.
 - ◆ Förändra arbetsrätten så att arbetsgivarnas makt över vilka som utan sakliga skäl kan sägas upp från sina jobb stärks – trots varningar om att det skulle slå mot exempelvis den som har drabbats av ohälsa, som vågar tala om vad hen tycker, eller som tvingas vara hemma för att vårda barn ofta.

- ◆ Hålla fast vid de otrygga allmänna visstidsanställningar som har missbrukats av oseriösa arbetsgivare – trots risken för ökad osäkerhet för många, framför allt unga, kvinnor och utlandsfödda, inom vissa branscher.
 - ◆ Lagstifta om låga ingångslöner för nyanlända och unga som har svårt att komma in på arbetsmarknaden – trots att det skulle minska parternas inflytande över lönebildningen och riskerar att leda till en press nedåt för de lägsta lönerna även på andra delar av arbetsmarknaden.
 - ◆ Fokus på enkla jobb i stället för att erbjuda arbetssökande utbildning som gör att de kan ta de jobb där det råder brist på arbetskraft.
 - ◆ Stoppa alla krav på att kollektivavtalens löner och villkor ska vara norm när det offentliga gör upphandlingar.
 - ◆ Ta bort löntagarnas möjlighet att göra avdrag på skatten för avgifter till facket.
 - ◆ Fortsätta marknadsanpassa de offentliga välfärdstjänsterna.
 - ◆ Återinföra en borte gräns i sjukförsäkringen, trots varningarna för att detta leder till ökad utslagning.
 - ◆ Genomföra stora besparingar inom sjukvården och på utbildningsområdet.
 - ◆ Avreglera hyresmarknaden.
- ◆ **Moderaterna talar inför detta val** om ”omprioriteringar”, ”lika för alla” och ”välfärdens kärna”. Men en genomgång av Moderaternas förslag visar tydligt att de innebär ett systemskifte som skulle förändra den svenska modellen i grunden och försämra välfärd, trygghet och arbetsmöjligheter för vanliga löntagare.

INNEHÅLL

INLEDNING	7
Vad är det som står på spel?	7
Vad är ett systemskifte?	8
Den svenska modellen	8
MODERATERNA OCH SYSTEMSKIFTET	11
Regeringen Bildt 1991–1994	12
Debatten inom Moderaterna	13
Nya Moderaterna	15
Borgerlig regering 2006–2014	16
Regeringen Löfven	20
VALET 2018: VÄGVAL OM SYSTEMSKIFTE ELLER INTE?	25
Moderat politik vid ett regeringsskifte	25
Arbetsrätten	26
Lagstiftning om låga löner	27
Nej till krav på schysta villkor vid upphandling	28
Avdragsrätt för fackavgiften	29
Arbetsförmedlingen	29
Vårdval och valfrihet till varje pris	31
Återinförd bortre tidsgräns i sjukförsäkringen och avtrappning av sjukpenningen	32
Uttag av vinster i välfärden	33
Nedskärningar i världens mest avreglerade skola	34
Avreglering av hyresmarknaden	35
Skattesänkningar	36
ALTERNATIVET TILL SYSTE(M)SKIFTE: S-FÖRSLAG INFÖR VALET	39
Stoppa hyvling	40
Reglerad arbetskraftsinvandring till bristyrken	40
Stoppa missbruk av subventionerade anställningar	41
Arbetslivskriminalitet och osund konkurrens ska bekämpas	41
Schysta villkor i offentliga upphandlingar	41
Stoppa lönedumpning i Sverige	42
Stärkt skydd mot trakasserier på arbetsplatsen	42
Förbättrat arbetsmiljöregelverk	43
Omställning i arbetslivet	43
Ökade resurser till välfärden	43
Fler lärarassistenter och ökad studiero i skolan	44
Vinstbegränsningar i välfärden	44
Etableringsjobb för nyanlända	44
Höjd pension och slopad pensionärsskatt	44
SLUTSATS – SYSTEMSKIFTE?	45
REFERENSER	47

INLEDNING

VAD ÄR DET SOM STÅR PÅ SPEL?

Sverige är i internationell jämförelse ett relativt jämlikt land. Men jämlikheten uppstod inte över en dag. Den har vuxit fram genom ett långsiktigt jämlikhets-skapande reformarbete och en ihärdig facklig kamp. Den svenska modellen som utgjort grunden för det svenska samhällets utveckling har i internationella sammanhang lyfts som ett framgångsexempel. Modellen har byggt på en kombination av ansvarsfull ekonomisk politik, innovationskraft, välfärd och starka parter på arbetsmarknaden. Detta har skapat samhällen som kombinerar högt välstånd med hög välfärd och ett gott liv för det stora flertalet.

Men ett försvar av den svenska modellen handlar inte om att försvara ett system, utan om att försvara de ökade och mer jämlika förutsättningar som vanliga löntagare har fått både på arbetsmarknaden och när något händer i livet: ohälsa, familjebildning, arbetslöshet etc.

Mot den bakgrunden vill den här rapporten analysera vad som står på spel inför höstens val. Utgångspunkten är begreppet systemskifte. Rapporten går igenom debatter och förslag som under de senaste decennierna har handlat om ett skifte bort från den svenska modellen. Rapporten analyserar sedan ett antal förslag Moderaterna presenterat inför valet. Därefter diskuteras konsekvenserna av Moderaternas förslag för upprätthållandet och utvecklingen av den svenska modellen. Förslagen jämförs sedan kortfattat med huvudmotståndaren Socialdemokraternas linje i motsvarande frågor för att tydliggöra om de dramatiskt skiljer sig från varandra, och vad den skillnaden i så fall består i.

Syftet med en sådan analys är alltså att göra en konkret och pedagogiskt användbar analys av vad som står på spel i valet i september. I den politiska debatten brukar alla parter, i alla fall de som talar till och vill locka väljarna i mitten av det politiska fältet, vara noga med att slå fast att de inte strävar efter en grundläggande förändring av vår samhällsmodell. För 20–30 år sedan var det inte så. Då talade Moderaterna gärna om att de sökte ett systemskifte. Sedan

Den svenska modellen som utgjort grunden för det svenska samhällets utveckling har i internationella sammanhang lyfts som ett framgångsexempel.

”

ett tiotal år tillbaka är retoriken en annan. Men hur är det med praktiken? Den frågan vill den här rapporten besvara.

VAD ÄR ETT SYSTEMSKIFTE?

Ett systemskifte är en politiskt betydande förändring av viktiga system och funktioner i samhället. Genom att radikalt ändra inriktning på politiken påverkas människors möjligheter att ta del av till exempel olika välfärdstjänster eller jobbmöjligheter på ett genomgripande sätt. Det kan också innebära att maktförhållanden i samhället förskjuts kraftigt i en viss riktning, eller avsevärt påverka det fördelningsmässiga utfallet av samhällets insatser för en stor del av befolkningen. Ofta handlar ett systemskifte inte om ett enskilt förslag, utan om summan av ett antal förslag, som sammantaget bidrar till en sådan genomgripande förändring.

Ibland används begreppet systemskifte slarvigt i den politiska debatten. Som ett sätt att stämpla illvilliga avsikter på någon. Det ska sägas direkt i den här texten: ett systemskifte behöver inte vara något som i sig självt är dåligt. Om de system vi har för att sköta skola, vård, omsorg eller den svenska ekonomin och arbetsmarknaden fungerar dåligt kan det utan tvekan finnas skäl att göra ett systemskifte, eller åtminstone justeringar i modellen, som gör att den fungerar som det är tänkt i en tid av ändrade förhållanden i samhället.

Den svenska övergången till demokrati för 100 år sedan var ett systemskifte. När landets ekonomi befann sig i djup kris på 1930-talet infördes en ny ekonomisk politik som handlade om att staten skulle investera sig ur krisen och ta en

Den svenska övergången till demokrati för 100 år sedan var ett systemskifte.

mer aktiv del i ekonomin. Under samma period skapades den modell för förhandlingar och samarbete mellan fackföreningar och arbetsgivare på den svenska arbetsmarknaden som vi ända sedan dess tillämpat i Sverige. Även dessa förändringar var ett systemskifte. Och på samma sätt var det ett systemskifte när Sverige under decennierna efter andra världskriget byggde upp den starka

välfärden, med vård, barnomsorg, skolor, utbyggda universitet, rejäla pensioner och socialförsäkringar för att människor ska kunna känna sig trygga i tider av omställning.

Så ett systemskifte behöver inte vara negativt för medborgarna i ett land. Men ett systemskifte kan utformas så att det bidrar till att radikalt försämrade villkor, förutsättningar och utfall för många människor i ett samhälle.

DEN SVENSKA MODELLEN

De förändringar som beskrivs ovan skapade det vi i dag kallar för den svenska modellen. I korthet kan man säga att modellen består av tre pelare.

1. Organiserad arbetsmarknad. Den svenska modellen bygger på kon-

struktiva och fredliga förhandlingar och avtal mellan starka fackliga organisationer med många medlemmar och hög organisationsgrad – och likaledes starka arbetsgivarorganisationer. En viktig poäng är att det är just arbetsgivare och fackförbund inom olika branscher som genom kollektivavtal sätter och tar ansvar för schysta löner och villkor. De vet bäst vilka förutsättningarna är för olika löner och villkor inom respektive bransch. Detta har lett till en framgångsrik kombination av god tillväxt och stor flexibilitet för arbetsgivare, trygghet och god real-löneutveckling för de flesta löntagare, och en relativt hög sysselsättningsgrad. Samtidigt har staten och det politiska systemet sett till att det finns grundläggande regler och goda förutsättningar för parterna att ta detta ansvar: utbildningsmöjligheter som leder till jobb, skydd för strejk- och lockouträtt, medlingsmöjligheter samt lagstiftning om minimikrav på allt ifrån semester och arbetstid till arbetsmiljö. Den svenska modellen är med andra ord en trepartsmodell.

2. Generell välfärd. En bra och tillgänglig vård, en likvärdig och kunskapsinriktad skola och en trygg omsorg för alla är centralt för den svenska modellen. En annan central del av den generella välfärden är att genom inkomstrelaterade trygghetsförsäkringar inte behöva lämna hus och hem när något händer i livet. Välfärden ska komma alla till del och den ska inte vara beroende av människors storlek på plånboken. Skattefinansierade tjänster och försäkringssystem skapar bra och jämlika förutsättningar för en god hälsa, utbildning och ett gott arbetsliv. Välfärd är alltså både skola, vård och omsorg och socialförsäkringar. Välfärden ska jämna ut över livets olika skeden, mellan kvinnor och män, och mellan olika inkomstgrupper – så att alla kan färdas väl genom livet, få mer jämlika livschanser, och känna en trygghet som är nödvändig för att kunna bidra, prestera och utvecklas.

3. Ekonomisk politik. En makroekonomisk politik som prioriterar full sysselsättning och låg inflation. En ansvarsfull och aktiv penning- och finanspolitik som stabiliserar konjunktursvängningar och jämnar ut sociala skillnader. En skattepolitik för att finansiera välfärden och tryggheten, investera i samhällsbygget och ge fler människor förutsättning att få jobb och förverkliga sina mål i livet.

Den svenska modellen är inte huggen i sten, och det vore intellektuellt ohederligt att benämna alla förändringar i de här tre pelarna som ett systemskifte. I själva verket har det genom åren gjorts stora justeringar i den svenska modellen utan att dess grunder rubbats. Skattesystemet har gjorts om; skatten på arbete har sänkts och progressiviteten i skatteskalorna har minskat. Centralbankerna har blivit mer självständiga, och den ekonomiska politiken har ställts om för att kontrollera inflationen. Det har gjorts besparingar i den offentliga sektorn

och införts reformer i pensionssystemet. Den offentliga sektorn har öppnats för privata alternativ. På arbetsmarknaden kom parterna på 1990-talet överens om att hålla nere löneökningarna för att säkra konkurrenskraften och hålla nere inflationen. Detta gjordes för att i stället se till de reala löneökningarna, som för de flesta grupper ökat konstant sedan dess. Fack och arbetsgivare har också enats om en mer sektorsbaserad avtalssamordning.

Dessa exempel visar att den svenska modellen är flexibel, och forskningen på området brukar peka på att en viktig förklaring till denna flexibilitet är just

Kritiker av den svenska modellen brukar hävda att den är stelbent och därför inte kommer att klara av de förändringar som teknikutvecklingen och globaliseringen av ekonomin innebär.

den svenska modellens utformning. Förändringarna blir mer accepterade av breda grupper, mer genomförbara och hållbara om tilliten i samhället är hög och de flesta viktiga steg diskuteras och förhandlas mellan både stat, arbetsgivare och fack.

Kritiker av den svenska modellen brukar hävda att den är stelbent och därför inte kommer att klara av de förändringar som teknikutvecklingen och globaliseringen av ekonomin innebär. Men tvärtom talar mycket för att den svenska modellen är mycket väl anpassad för just den

sortens förändringar. I projektet NordMod 2030 konstaterar forskarna vid det norska institutet Fafo att de nordiska länderna (som till stora delar har samma samhällsmodell) efter de ekonomiska kriserna under de senaste 30 åren framstått som föredömen internationellt. Med en stark innovations- och kunskapsdriven ekonomi, en generell välfärd, och kreativa medborgare som bland annat tagit täten i it-utvecklingen har modellen lyckats förena stark tillväxt med goda förutsättningar för omställning, flexibilitet i ekonomin och trygghet för medborgarna.

Vad vi kan se i den sortens index är att de nordiska länderna har lyckats förena stark ekonomi med en samhällsmodell som gynnar omställning, flexibilitet i ekonomin och trygghet för medborgarna. Det var dessa framgångar som år 2011 fick den allt annat än vänsterinriktade tidskriften *The Economist* att på sin förstasida publicera en bild på en nordisk viking och utropa: *The Next Super Model!*

Även OECD har hyllat den svenska modellen. När organisationen släppte sin "Sverigerapport" 2017 sa OECD:s generalsekreterare Angel Gurría vid en pressträff att "om vi kunde exportera den svenska modellen världen över, skulle världen vara mycket bättre".

Flera av de justeringar som har gjorts i den svenska modellen har beslutats i politisk enighet och över blockgränsen. Socialdemokratin och andra progressiva partier som har varit med i dessa beslut har motiverat dem med att det inför trycket av förändring i ekonomin och omvärlden är nödvändigt att ändra i modellen för att den ska överleva. En modell illa anpassad till verklighetens krav kommer förr eller senare att tappa i legitimitet och bli omöjlig. Den svenska modellen har dock alltså följt med i och bidragit till en i huvudsak positiv samhällsutveckling.

MODERATERNA OCH SYSTEMSKIFTET

Alla partier har dock inte sett på den svenska modellen som något positivt. Inte heller har alla partier bidragit till reformer för att modernisera och utveckla modellen utan tvärtom för att de vill se ett systemskifte. Detta gäller inte minst Moderaterna.

Moderaterna uppger själva att deras idépolitiska grund är liberal och konservativ. Den liberala tanketraditionen betonar marknadslösningar framför social utjämning, och den konservativa motsätter sig en samhällsutveckling som förändrar maktstrukturer i samhället i mer jämlik riktning. Den svenska modellen har inneburit en samhällsutveckling som går på tvärs mot den som båda dessa tanketraditioner driver. Det är därför inte konstigt att partiet under de senaste fyra decennierna har drivit en politisk linje som syftar till att komma bort från den svenska modellen och välfärdsstaten, och skifta landet till ett mer utpräglat marknadsliberalt samhälle. Tidigare var det inte självklart att just detta var Moderaternas roll i svensk politik. Inom forskningen beskrivs perioden före 1980-talet ofta som en tid då den starka välfärden inte var ifrågasatt av något parti i den svenska riksdagen. I början av 1970-talet sa till exempel Moderaternas partiledare Gösta Bohman:

Det är ingen manchesterliberalism vi moderater talar för. Tvärtom gick en gång våra konservativa föregångare till strid mot den starkes missbruk av sin styrka som 1800-tals-liberalismen ledde till.

I vilken grad Moderaterna eller det tidigare Högerpartiet verkligen har stått på de svagas sida i de olika politiska strider som har utkämpats under årtiondena går givetvis – som förra partisekreteraren Sofia Arkelsten fick erfara – att diskutera. Men de borgerliga regeringar som styrde landet mellan 1976 och 1982 drev

Den konservativa [tanketraditionen] motsätter sig en samhällsutveckling som förändrar maktstrukturer i samhället i mer jämlik riktning.

”

ändå inte igenom några genomgripande reformer bort från den svenska modellen för arbetsmarknaden, välfärden och skattepolitiken. I rapporten *Moderaterna, marknaden och makten – svensk högerpolitik under avregleringens tid, 1976–1991* konstaterar Torbjörn Nilsson tvärtom att:

... som helhet var trepartiregeringen redan från början av flera skäl hänvisad till endast smärre justeringar av den tidigare socialdemokratiska politiken. Till det bidrog mittenpartiernas, och delvis även moderaternas, strävan att framstå som garantier för det offentligt reglerade välfärdssystemet.

Under det tidiga 1980-talet ändrades detta. En nyliberal våg svepte över världen. I Storbritannien hade Margaret Thatcher valts till premiärminister 1979, och i USA vann Ronald Reagan presidentvalet ett år senare. Båda dessa drev en politik för att försvaga fackföreningarna, avreglera arbetsmarknaden och andra marknader, sänka skatterna och privatisera allt större delar av ekonomin. Tanken bakom detta var, bland annat, att skapa en "nedsippringseffekt" i ekonomin. Kraftiga ekonomiska stimulanser och liberaliseringen för de redan välbeställda och näringslivet skulle genom ökade investeringar och tillväxt så småningom leda till att även de sämre ställda i samhället fick det bättre. En politik som till och med George Bush den äldre, vice president under Reagan och senare även USA:s president, kallade för "voodoo economics".

Moderaterna påverkades starkt av de nyliberala strömningarna, och inför valrörelsen 1985 skrev partiet i en riksdagsmotion om behovet av ett "systemskifte". Partiledaren Ulf Adelsohn talade om stora skattesänkningar och behovet av att ta in privata aktörer i välfärden. Han föreslog stora neddragningar i offentlig sektor och en rad andra mer eller mindre nyliberala reformer. I valdebatten uppfattades den politik som partiet gick till val på mer som ett hot än som en möjlighet, och från att ha haft kring 30 procent i vissa opinionsmätningar på våren 1985 föll partiet till 21,33 procent. Adelsohns program hade lanserats för tidigt och det skulle dröja ytterligare några år innan en borgerlig regering på allvar påbörjade systemskiftet.

REGERINGEN BILDT 1991–1994

Den borgerliga regeringen under Carl Bildts ledning som tillträdde efter valet 1991 hade gått till val på en tydligare politik för systemskifte än tidigare borgerliga konstellationer. Systemskiftet kom delvis av sig när den ekonomiska krisen slog till mot Sverige på hösten 1992, men Bildtregeringen hann ändå med att genomföra en rad reformer som var avsedda att i grunden förändra Sverige bort från den generella och offentligt styrda välfärdspolitik som hade präglat svensk politik i årtionden dessförinnan. Det handlade inte minst om den stora friskolorreformen, som bland annat innebar att friskolor skulle kunna få en skolpeng från staten för varje elev, och att privata aktörer dessutom fick rätt att etablera sig fritt på det som därefter kommit att kallas den svenska skolmarknaden.

Den borgerliga regeringen bolagiserade Posten och Televerket och genomförde stora skattesänkningar. Bland annat slopades skatten på aktieutdelningar, och skatten på aktiereavinsten sänktes, liksom bolagsskatten. Samtidigt sänktes arbetslöshetsersättningen från 90 till 80 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten. Tillsammans med det högerpopulistiska partiet Ny Demokrati införde man även en statlig, obligatorisk a-kassa. Denna a-kassa infördes den 1 juli 1994.

Bara några månader senare förlorade de borgerliga partierna regeringsmakten, den nya socialdemokratiska regeringen rev upp beslutet, och den obligatoriska a-kassan hann aldrig bli verklighet. Som tidigare diskuterats i den här rapporten är starka parter på arbetsmarknaden en viktig del av den svenska modellen, som i sin tur varit helt avgörande för möjligheten att skapa ett samhälle som i ett internationellt perspektiv är både jämlikt och jämställt. De flesta är överens om att en viktig förklaring till att Sverige haft så starka fackliga organisationer är kopplingen mellan de fackliga organisationerna och a-kassan. Exempelvis en obligatorisk statlig a-kassa skulle underminera fackens styrka och därmed hela den svenska modellen.

DEBATTEN INOM MODERATERNA

Under hela 1980- och -90-talen pågick en intensiv debatt inom Moderaterna om vilken väg partiet skulle välja, en utpräglat nyliberal eller en mer konservativ. Som ofta i politiken blev den ideologiska debatten skarpare och tydligare i ungdomsförbundet, där den även kopplades till personfrågorna och valen av ledning för Moderata ungdomsförbundet. Under 1990-talet kom den striden i hög grad att personifieras av två personer: Fredrik Reinfeldt, som ansågs stå för en mer försiktig och konservativ linje, och Ulf Kristersson, som stod för den nyliberala linjen.

Skillnaderna var dock inte större än att Reinfeldt i sin bok *Det sovande folket* från 1993 beskrev svenska folket som om det var passiviserat, ja nästan apatisk, som en effekt av välfärdsstaten. Den svenska modellen hade gjort svenska folket "mentalt handikappade" och beroende av politiker. Vägen ur detta passiva sovande tillstånd var för Reinfeldt en radikal omläggning av politiken. Reinfeldt föreslog ett totalt avskaffande av den svenska modellen med nermonterad offentlig sektor, avskaffad arbetsrätt, privatiseringar och enorma skattesänkningar. Visserligen ville han inte att någon skulle svälta, men "annars skulle inga standardkrav skattefinansieras".

Ulf Kristersson skrev liknande pamfletter. Så här i efterhand är det nästan märkligt hur konsekvent den tidens unga moderater valde att publicera skarpa ideologiska texter, ofta i form av små debattböcker som knöt an till nyliberala husgudar och internationell litteratur. Kristersson är ännu mera tydlig med sitt politiska program för systemskifte. I *Svensk Tidskrift* 1990 skrev han en artikel

Vägen ur detta passiva sovande tillstånd var för Reinfeldt en radikal omläggning av politiken.

”

tillsammans med Thomas Idergard, som blev ordförande för Moderata ungdomsförbundet några år efter Kristersson, där de båda förklarar att välfärdsstaten måste monteras ned.

Som moderater och förkämpar för individuell frihet och marknadsekonomi har vi ett uppdrag att bekämpa och avveckla välfärdsstaten. Mot den ställer vi välfärdssamhället, ett samhälle där en mångfald av olika nätverk, gemenskaper och system ger trygghet och välfärd i människors liv. Ett samhälle där staten förvisso spelar en roll för välfärden – men en mindre och en helt annan roll än välfärdsstaten.

För att avveckla välfärdsstaten och låta välfärdssamhället växa fram måste vi inrikta våra ansträngningar på att avskaffa vad som skulle kunna betraktas som den svenska välfärdsstatens två bärande bjälkar. Den ena är det höga skattetrycket. Där har vi moderater i årtal verkat för en sänkning. Skatten är både en fråga om välfärd och frihet. Lägre skattetryck ger ökat individuellt rörelseutrymme och ökad levnadsstandard för individer och

familjer. Den andra bärande bjälken i välfärdsstaten har vi moderater däremot knappast uppmärksammat i sitt sammanhang eller särskilt engagerat och systematiskt kritiserat; den som kallas ”den generella välfärdspolitik”, men som borde benämnas den kollektiva välfärdspolitik.

” Kristersson och Idergard slår fast att grundprincipen bör vara att den enskilde eller familjen på egen hand betalar för barnomsorg, äldreomsorg, sjukvård, socialförsäkringar och pensioner.

Kristersson och Idergard slår fast att grundprincipen bör vara att den enskilde eller familjen på egen hand betalar för barnomsorg, äldreomsorg, sjukvård, socialförsäkringar

och pensioner. Alla dessa tjänster ska erbjudas den enskilde på en privat marknad där företag konkurrerar om kunderna. För den som inte har råd ska välgörenhet från andra människor vara den första lösningen, först därefter ska staten eller kommunerna gripa in, men då ska stödet bara gå till de som verkligen behöver det. Alltså: bort med den generella välfärdspolitik. Kristersson och Idergard skriver:

Målet är att den kollektiva välfärdspolitik i alla dess former och skepnader måste göra andra förlegade och felaktiga socialistiska system sällskap på historiens skrån. Först då finns möjligheten för framväxten av det välfärdssamhälle där det är människorna själva som i så stor utsträckning som möjligt – enskilda eller tillsammans – skapar det goda livet.

Dessa uttryck för en radikal syn på välfärden är inte irrelevant i dag – även om de nedtecknades för ett antal år sedan. Det är inte oviktigt att känna till den ideologiska grund som Moderaternas nuvarande statsministerkandidat har utgått från – och aldrig tagit tydligt avstånd ifrån – i sitt politiska värv. Även om alla politiker utvecklas och kan modifiera sin syn på politiken så säger detta

något om Kristerssons syn på välfärden, den svenska modellen och behovet av ett systemskifte.

NYA MODERATERNA

I valet 1994 sa väljarna nej till den politik som den borgerliga regeringen hade drivit igenom under Carl Bildts regering. Valförlusten ledde dock inte till någon dramatisk omprövning av den moderata politiken. I de följande valen krävde Moderaterna på ungefär samma sätt som tidigare stora skattesänkningar och en alltmer privatiserad välfärdssektor.

I valet 2002 gick partiledaren Bo Lundgren till val på att under två mandatperioder sänka skatten med 130 miljarder kronor. Han öppnade också för att radikalt ändra reglerna på arbetsmarknaden och öppna för individuella avtal som skulle kunna ge lägre löner och längre arbetstider än de sämsta nivåerna i kollektivavtalen. I valet fick partiet 15,2 procent, vilket var det sämsta resultatet sedan 1973.

Nederlaget ledde till en omprövning. Till att börja med bytte partiet ut hela sin ledning, och Fredrik Reinfeldt blev partiledare. I en debattartikel i Dagens Nyheter den 6 april 2004 sköt han partiets tidigare skattepolitik i sank tillsammans med partiets chefsekonom Anders Borg och den ekonomisk-politiska talespersonen Mikael Odenberg. De dömde ut den som oansvarig och alltför inriktad på skattesänkningar för höginkomsttagare. Partiet skulle fortfarande vara ett skattesänkarparti, men hävdade att det skulle vara mest för medel- och låginkomsttagare. Senare samma höst tog den nya partiledningen även avstånd från den tidigare arbetsmarknadspolitik. Reinfeldt menade att inga stora förändringar behövde göras. Den svenska kollektivavtalsmodellen ansågs ha fungerat för företagen och för löntagarna är arbetsrätten en "väsentlig grund för trygghet". De mer nyliberala delarna av partiet rasade mot denna omläggning. "Hur en borgerlig regering, som vill öka kraften i svensk samhällsutveckling, ska kunna låta bli att göra en stor översyn av arbetsrätten, är en gåta", skrev Svenska Dagbladets ledarsida.

Samtidigt var Reinfeldts nya moderater tydliga med att det behövdes stora skattesänkningar och dessutom neddragningar i sjukförsäkringar och a-kassa. Retoriken handlade mycket om att "sänka trösklarna" till arbetsmarknaden för de som stått utan arbete under lång tid och att "det ska löna sig att arbeta". Att sänka trösklarna var i princip detsamma som att minska bidragen och sänka ersättningsnivåerna i försäkringssystemen. I kombination med de så kallade jobbskatteavdragen gjorde Reinfeldt också en poäng av att det skulle löna sig bättre att arbeta. Pensionärer, föräldralediga, sjuka och arbetssökande fick nu dock betala en relativt sett högre skatt än förvärvsarbetande. Och alla drabbades när de blev sjuka eller förlorade jobbet.

I valet 2002 gick partiledaren Bo Lundgren till val på att under två mandatperioder sänka skatten med 130 miljarder kronor.

”

Att sänka trösklarna var i princip detsamma som att minska bidragen och sänka ersättningsnivåerna i försäkringssystemen.

”

BORGERLIG REGERING 2006–2014

Den borgerliga alliansen under Moderaternas ledning vann valet 2006, och det skulle visa sig att en del av retoriken om att Moderaterna hade lagt om politiken var just retorik. För i praktiken genomförde den moderatledda regeringen flera förändringar i riktning mot ett systemskifte:

Arbetsmarknaden

Trots löftet att inte försämra arbetsrätten genomförde regeringen Reinfeldt i juli 2007 uppluckringar av lagen om anställningsskydd, LAS. När lagen infördes var

” Trots löftet att inte försämra arbetsrätten genomförde regeringen Reinfeldt i juli 2007 uppluckringar av lagen om anställningsskydd, LAS.

tanken att grundregeln på arbetsmarknaden skulle vara att löntagaren får en tillsvidareanställning. Nu införde den moderatledda regeringen en allmän visstidsanställning, och arbetsgivaren behövde inte längre uppge några särskilda motiv för att inte ge en tillsvidareanställning.

Regeringen Reinfeldt ökade också företagens möjlighet att anlita anställda med F-skattsedel, det vill säga att personer som de facto är anställda ändå på pappret

ser ut som egna företagare som gör en tjänst åt ett annat företag. Metoden är ett sätt att kringgå LAS och kollektivavtalen. Tidigare kunde Skatteverket neka en person en F-skattsedel om denne jobbade åt ett enda företag, och därmed uppenbart hade ett anställningsliknande förhållande till arbetsgivaren. Men den möjligheten togs nu bort, och Moderaterna öppnade därmed upp för att många som jobbade inom vissa branscher skulle pressas att arbeta med F-skattsedel i stället för en tryggare anställning. Resultatet blev lägre lön, sämre pension och otryggare villkor för tjänsten. Arbetsgivaren, däremot, fick såväl lägre kostnad som större möjlighet att efter eget godtycke anlita eller göra sig av med uppdragstagare på ett sätt som inte hade varit möjligt om personen hade varit anställd.

En annan förändring som skedde var stiftandet av Lex Laval. En förutsättning för att den svenska modellen ska kunna fungera är att fackföreningar har möj-

” Efter dessa ingrepp var det inte längre möjligt för facken att kräva likabehandling när företag från andra länder hade arbetskraft i Sverige.

ligheten att teckna kollektivavtal med arbetsgivare. Som en effekt av den så kallade Lavaldomen från EU-domstolen införde Alliansen en rad nya regler som gjorde det svårare att kräva lika villkor för alla som arbetar inom Sveriges gränser. Efter dessa ingrepp var det inte längre möjligt för facken att kräva likabehandling när företag från andra länder hade arbetskraft i Sverige. I stället fick enbart vissa minimikrav ställas. Därmed hade den moderatledda regeringen öppnat upp för det som kritikerna

varnat för: lönedumpning med hjälp av utländsk arbetskraft.

Ytterligare en förändring som kraftigt försämrade fackförbundens villkor infördes när Alliansen höjde a-kassornas finansieringsavgift till staten. Dessutom kopplades a-kasseavgiften till hur stor arbetslösheten var inom respektive bransch. Detta ledde till att avgiften inom låglöneyrken som till exempel hotell

och restaurang höjdes kraftigt, medan akademikernas a-kassa – som hade betydligt färre arbetslösa, men vars medlemmar i snitt hade betydligt högre löner – fick en relativt låg avgift.

Till det kom ett slopande av avdragsrätten för att vara med i facket. Effekten blev att avgifterna för att vara medlem i facket och a-kassan (med den tydliga kopplingen till facket) ökade avsevärt, och i ett slag tappade fackförbunden hundratusentals medlemmar. Enligt Anders Kjellberg, docent i sociologi vid Lunds universitet, sjönk andelen fackligt anslutna löntagare med 6 procent mellan 2006 och 2008. Och det var LO-förbunden som drabbades hårdast. Mellan 2007 och 2008 minskade antalet LO-medlemmar med 11 procent. Kjellberg skriver ”aldrig tidigare har ett statligt ingrepp på den svenska arbetsmarknaden haft en så negativ inverkan på den fackliga organisationsgraden som den borgerliga alliansregeringens radikala förändring av a-kassornas finansiering”.

Alliansen skärpte också det så kallade arbetsvillkoret i a-kassan, från 70 timmar per månad till 80 timmar per månad, och begränsade rätten till a-kassa för deltidsarbetslösa. Båda dessa åtgärder slog främst mot deltidsarbetande. Slutligen sänkte Alliansen ersättningsnivåerna från a-kassan, bland annat genom att införa en stegvis nedtrappning av och införa karensdagar i ersättningen.

Inom sjukförsäkringarna införde Alliansen en så kallad rehabiliteringskedja och en borte gräns för hur länge man skulle kunna få ersättning från sjukförsäkringen. Denna så kallade stupstock medförde att sjuka personer tvingades ut från sjukförsäkringen, ofta utan någon annan säker inkomst. Effekten blev att många tvingades ansöka om försörjningsstöd (så kallat ”socialbidrag”) i stället för att de fick ersättning från socialförsäkringarna. Konsekvensen av Moderaternas angrepp på den så kallade ”bidragslinjen” blev paradoxalt nog att fler blev beroende av verkliga bidrag för sin försörjning.

De nya reglerna och ersättningarna på arbetsmarknadsområdet innebar sammantaget en ökad otrygghet för arbetstagarna. Alliansen tog med andra ord flera steg som underminerade den svenska modellen. Detta konstaterade även Markus Uvell, borgerlig kommentator och dåvarande VD för högerns tankesmedja Timbro. I en kommentar till alliansregeringens år vid makten sa han:

Det handlar om sättet som man har tagit sig an sjukförsäkringen och hur man har tagit strid med delar av facket när det gäller a-kassan. Det vittnar om en mycket tuffare reformattityd än den man hade 1991.

Välfärdssektorn

En viktig del av alliansregeringens politik handlade om att få in fler privata aktörer i välfärden. Ett år före valet 2006 hade den då socialdemokratiska regeringen infört en så kallad stopplag, som syftade till att stoppa utförsäljningen av offent-

Effekten blev att avgifterna för att vara medlem i facket och a-kassan (med den tydliga kopplingen till facket) ökade avsevärt, och i ett slag tappade fackförbunden hundratusentals medlemmar.

”

ligt finansierade sjukhus. Bakgrunden var att det moderatstyrda landstinget i Stockholm hade gett vårdföretaget Capio Care förlängt vårdavtal för förvaltandet av S:t Görans i sjukhus i Stockholm.

Snart efter att regeringen Reinfeldt kom till makten revs lagen upp, och i stället ersattes den med en startlag. Precis som namnet antyder var lagen starten för att få fler aktörer att etablera sig inom sjukvården. I en intervju i Dagens Medicin förklarade dåvarande socialministern, Kristdemokraternas partiledare

Genom den nya startlagen öppnades dels möjligheten för fler privata sjukhus, dels gavs patienter med privata sjukförsäkringar företräde till vården vid privata sjukhus.

Göran Hägglund, att regeringen ville ”montera bort hinder så att vi kan få fler aktörer inom vård och omsorg /.../ Med fler aktörer ökar patienternas valfrihet.” Genom den nya startlagen öppnades dels möjligheten för fler privata sjukhus, dels gavs patienter med privata sjukförsäkringar företräde till vården vid privata sjukhus. 2008 presenterade regeringen Reinfeldt förslaget om LOV (lagen om valfrihetssystem), som reglerar hur privata utförare inom kommuner och landsting kan konkurrenspröva välfärdstjänster. Effekten blev att privata vård-, friskole- och omsorgsföretag i princip fritt kunde etablera sig och få

dragningsrätt på skattemedel. Möjligheten för kommunerna att påverka utvecklingen i den egna kommunen begränsades avsevärt.

Ytterligare förändringar skedde 2010 då alliansregeringens proposition *Vårdval i primärvården* antogs. Propositionen innebar ändringar i hälso- och sjukvårdslagen och att vårdvalssystemet blev obligatoriskt inom primärvården. Alla vårdgivare, privata eller offentliga, fick därmed möjlighet att etablera sig i primärvården och få ersättning via skattemedel.

Ytterligare marknadsanpassningar av välfärden har skett inom det svenska utbildningsväsendet. Sverige är ensamt land i världen att tillåta aktiebolag att driva skolor där överskott av skattemedlen delas ut till ägarna, och det svenska skolsystemet har av internationella bedömare ansetts vara ett av världens mest marknadsanpassade. I en intervju i Dagens Nyheter sa dåvarande utbildningsminister Jan Björklund: ”/.../ att förbjuda vinstuttag tror jag inte är någon framkomlig väg”.

Enligt Laura Hartman, docent i nationalekonomi och redaktör för boken *Konkurrensens konsekvenser, vad händer med välfärden?* har vi i Sverige under det senaste decenniet gått från modellen välfärdsstat till modellen välfärdssamhälle. Båda modellerna utgår ifrån att medborgare ska garanteras jämlika välfärdstjänster. Skillnaden är att välfärdsstaten utgår ifrån att den offentliga sektorn är den centrala aktören som producent av välfärdstjänster. Välfärdssamhället å andra sidan premierar individuell valfrihet och konkurrens genom marknadslösningar.

Välfärdsstat eller välfärdssamhälle? Uttrycket känns igen från Kristersson och Idergard i början av 1990-talet, då de beskrev hur de ville montera ned den generella välfärden.

Avregleringar och utförsäljningar

När Alliansen tillträdde 2006 var målet att sälja statliga bolag till ett värde av 200 miljarder kronor, och många statliga bolag såldes också. Vasakronan och Vin&Sprit såldes för totalt 96 miljarder kronor. Regeringen sålde även Nordea och delar av Teliasonera. Svensk Bilprovning avreglerades och privatiserades och 2009 avskaffades apoteksmonopolet, och privata företag fick rätt att sälja mediciner. Vad gäller järnvägen öppnades all persontågs- trafik för konkurrens 2012.

Stora utförsäljningar genomfördes även i välfärden. 2007 såldes vårdcentralen Serafen av det moderatledda Stockholms läns landsting (SLL) för cirka 700 000 kronor till läkare som arbetade på vårdcentralen. 2012 såldes samma vårdcentral för 20 miljoner kronor till riskkapitalbolaget Capio. På samma sätt sålde Täby kommun Tibble gymnasium 2007 till skolans rektor för 9,2 miljoner kronor. En summa som enligt kammarrätten var olagligt låg och strider mot kommunallagen eftersom priset enbart baserades på värdet av inventarier och utrustning, inte mervärden som till exempel lärarnas kompetens.

Utförsäljningarna av Serafen och Tibble gymnasium är två av många exempel på så kallade avknoppningar av den offentliga välfärden, där kommunala verksamheter sålts ut för ett underpris för att sedan drivas i privat regi med vinstutdelning.

Det går inte att utgå ifrån att alla regleringar och alla statliga bolag har haft stor betydelse för den svenska modellen. Inte heller kan man dra slutsatsen att alla försäljningar är ett avsteg från samma modell. Men det är uppenbart att regeringen Reinfeldt drevs av ideologiska skygglappar, och att ambitionen med privatiseringarna var att i grunden ändra den svenska samhällsstrukturen så att staten av princip inte skulle äga eller driva bolag. Konsekvensen blev ytterligare avregleringar av marknader som man tidigare hade ansett så samhällsviktiga att de behövde regleras för att fungera på bästa sätt.

Skatterna

Alliansregeringens främsta prioritering var att sänka skatterna. Tanken var att sänkta skatter skulle stimulera till mer arbete, vilket i kombination med sänkta och försämrade ersättningar från sjukförsäkringen och a-kassan skulle leda till sänkta trösklar in på arbetsmarknaden. Det skulle – för att använda Reinfeldts egna favorituttryck – ”löna sig bättre att arbeta”. Arbetslösheten, utanförskapet och integrationen var problem som skulle ”lösa sig” med denna politik. Följdriktigt sänktes skatterna dramatiskt. Faktum är att de – trots Reinfeldts retorik av mer modesta skattesänkningar – sänktes mer än vad Bo Lundgren hade lovat i förlustvalet 2002. Totalt sänktes skatterna under regeringen Reinfeldt med omkring 140 miljarder, främst genom de så kallade jobbskatteavdragen. Under alliansregeringen sänktes den totala skattekvoten från 50,7 procent 2005 till omkring 45 procent.

När Alliansen tillträdde 2006 var målet att sälja statliga bolag till ett värde av 200 miljarder kronor, och många statliga bolag såldes också.

Skattesänkningarna finansierades i hög utsträckning av sänkta ersättningsnivåer i socialförsäkringarna. Just socialförsäkringarna är – tillsammans med skatterna – ett av de kraftfullaste sätten att jämna ut inkomster mellan hög- och låginkomsttagare. Effekten av att dra undan så mycket resurser från trygghetssystem som sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen blev tydlig: klyftorna mellan låg- och höginkomsttagare ökade.

När tankesmedjan Katalys lät SCB granska det fördelningspolitiska utfallet av Reinfeldts och Borgs politik visade det sig att den tiondel med högst inkomst i kronor räknat hade fått 25 gånger mer i ökad disponibel inkomst under de borgerliga åren än den tiondel som hade lägst inkomst. I en rapport konstaterade Katalys att:

Räknat som disponibel inkomst per hushåll får de 50 procent av hushållen som har lägst inkomst i genomsnitt 11.616 kronor i ökad årsinkomst. De 50 procent av hushållen som har högst inkomst får i snitt 43 530 kronor per år. Det är tydligt att den övre halvan av befolkningen är vinnare, men bryter man ned statistiken blir det än tydligare att det är den gammelmoderata fördelningsprofilen som levt kvar i reformpolitikens hjärta. Den tiondel av hushållen som har högst inkomst får i snitt 70 303 kronor per år. Den tiondel som har lägst inkomst får i snitt 2 755 kronor per år.

Från borgerligt håll brukar det sägas att dessa skattesänkningar inte påverkade välfärden eftersom de totala intäkterna till staten ändå ökade under alliansåren. Den uppgiften är fel, konstaterade bland andra LO:s chefsekonom Ola Petersson i en artikel i Svenska Dagbladet 2014:

De stora skattesänkningarna genomfördes under en period med låg ekonomisk tillväxt. Resultatet är att skatteintäkterna, som finansierar den offentliga välfärden, mätt i fasta priser minskade med 5 000 kr per person mellan 2006 och 2013. Resurserna till välfärden har alltså inte ökat, utan minskat.

Att sänka skatterna så radikalt – och därmed undergräva grundläggande trygghetssystem på det sättet som regeringen Reinfeldt gjorde – är inget annat än att gå i systemskiftande riktning.

REGERINGEN LÖFVEN

De stora stegen i systemförändrande riktning har tagits under borgerliga regeringar, ofta med opposition från Socialdemokraterna och andra partier. Ibland har förändringar dock gjorts i samförstånd med Socialdemokraterna, och även på initiativ av samma parti. Från slutet av 1980-talet och något decennium framåt fanns det i hela samhället en stark idé om att den offentliga sektorn främst skulle vara beställare av offentliga välfärdstjänster, och att det inte spelade så stor roll vem som utförde dessa tjänster. Med detta har följt komplicera-

de system för mätning av kvalitet och utvärdering av resultat.

På senare år har det dock skett en förändring i debatten. Inte minst har Socialdemokraterna blivit tydligare i sin kritik av de senaste 30 årens privatiserings- och avregleringsiver, och de har tagit flera steg för att säkra den svenska modellen i ljuset av 30 år av nyliberala reformer.

Redan innan Socialdemokraterna stod som segrare i valet 2014 publicerades en debattartikel i Dagens Nyheter där Stefan Löfven skrev att ”om jag får mandatet att bilda regering 2014 kommer ett omfattande reformarbete föras för att skapa ordning och reda i välfärden”. I artikeln gör Löfven tydligt att ”vinstintresse aldrig ska tillåtas vara styrande” och att en socialdemokratisk regering skulle arbeta för att motverka fler ”marknadsexperiment som har genomförts inom verksamheter som inte har någont med marknader att göra”. Under mandatperioden 2014–2018 har regeringen Löfven därefter lagt flera förslag i riktning mot återreglering och starkare offentlig styrning. Några exempel är:

Inte minst har Socialdemokraterna blivit tydligare i sin kritik av de senaste 30 årens privatiserings- och avregleringsiver, och de har tagit flera steg för att säkra den svenska modellen i ljuset av 30 år av nyliberala reformer.

”

Avskaffande av Lex Laval

2010 röstade riksdagen ja till Alliansens förslag om Lex Laval. Lagen grundar sig i de stridsåtgärder som Byggnads vidtog mot lettiska arbetstagare som var utstationerade i Sverige 2004. Stridsåtgärdena syftade till att pressa det lettiska bolaget att ingå svenska kollektivavtal och därmed tillämpa samma lön som de svenska arbetstagarna, och motverka lönedumpning. Fallet togs upp i EU-domstolen 2007 som ansåg att Byggnads stridsåtgärder stred mot EU-rätten om fri rörlighet av tjänster. Lagen, Lex Laval, som antogs efter fallet i EU-domstolen, innebar bland annat att facken inte kunde kräva anslutning till svenska kollektivavtal eller vidta stridsåtgärder mot utländska företag med sämre villkor än de på svensk arbetsmarknad.

Den dåvarande LO-ordföranden Wanja Lundby-Wedin menade att Laval-lagen tvingade facket att acceptera utländska kollektiv- och anställningsavtal. Det skapade i praktiken ett kryphål för arbetsgivare, och öppnade upp för dumpning av löner; ett tydligt hot mot den svenska modellen. Lex Laval kritiserades även av FN:s arbetsmarknadsorgan (ILO) och Europarådet som menade att lagen kränkte bland annat strejkrätten.

2017 beslutade riksdagen om propositionen 2016/17:107 Nya utstationeringsregler som rev upp Lex Laval och återinförde rätten att kräva svenska kollektivavtal eller motsvarande villkor av utländska företag.

Skattereduktion för fackföreningsmedlemskap

Fram till den 1 januari 2007 kunde medlemmar i facket göra skatteavdrag för medlemsavgiften. Men skattereduktionen slopades av Alliansen. I syfte att värna den svenska modellen och värna starka parter på arbetsmarknaden föreslog

regeringen Löfven i september 2017 ett återinförande av skattereduktion för fackföreningsavgift (proposition 2017/18:127). Förslaget innebär en skattereduktion på 25 procent av den sammanlagda medlemsavgiften under ett år, och föreslås träda i kraft den 1 juli 2018. I maj 2018 antog riksdagen förslaget. SD var enda parti som röstade emot, medan de borgerliga lade ned sina röster.

Höjt tak i a-kassan, sjuk- och föräldraförsäkringen

I den socialdemokratiskt ledda regeringens vårbudget för 2015 föreslogs en höjning av dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen. Förslaget fick stöd i riksdagen. Det innebär att den som har en månadslön upp till 25 000 kronor får 80 procent av sin inkomst de första 100 dagarna. Den högsta dagpenningen har

Höjningen av taket i arbetslöshetsförsäkringen är den första ökning som gjorts i Sverige sedan 2002.

därmed höjts från 680 kronor till 910 kronor. Höjningen av taket i arbetslöshetsförsäkringen är den första ökning som gjorts i Sverige sedan 2002. En annan förändring i a-kassan är att personer med politiskt eller fackligt förtroendeuppdrag som tidigare inte haft rätt till a-kassa nu täcks av försäkringen.

Även i sjukförsäkringen har ersättningstaket höjts.

Från och med den 1 juli 2018 höjs inkomsttaket från 7,5 till 8 prisbasbelopp. Höjningen omfattar sjukpenning, rehabiliteringspenning, närståendepenning, smittbärrpenning och ersättning från Försäkringskassan vid tvist om sjuklön.

Inom socialförsäkringsområdet har regeringen Löfven lagt flera andra förslag för att stärka dessa försäkringar. Exempelvis:

- ♦ Dubblering av tandvårdsbidraget (ATB).
- ♦ Höjt bostadstillägg för pensionärer och personer med aktivitets- och sjukersättning.
- ♦ Höjt underhållsstöd för tonåringar över 15 år och barn mellan 11 och 14 år.
- ♦ Höjt barnbidrag med 200 kronor från och med mars 2018.

Upphävande av LOV

För att hindra en fortsatt ojämn fördelning av primärvårdens resurser presenterade dåvarande folkhälso-, sjukvårds- och idrottsminister Gabriel Wikström 2014 propositionen 2014/15:15 *Upphävande av kravet på vårdvalssystem i primärvården*. Förslaget gick ut på att ta bort landstingens skyldighet att ha vårdvalssystem inom primärvården, något som infördes av Alliansen 2008. Förslaget möttes av kritik från Alliansen och Sverigedemokraterna. I ett pressmeddelande skrev Gabriel Wikström att ”när det gäller förslaget i sig, att ta bort obligatoriet för landstingen att ha vårdvalssystem, anser regeringen att det är ett förslag som stärker landstingens självbestämmande samtidigt som patienternas rätt att välja vårdcentral kvarstår.”

Svenska kollektivavtal norm vid offentlig upphandling

2017 överlämnade civilminister Ardalan Shekarabi proposition 2017/16:163 *Arbetsrättsliga villkor vid upphandling*. Förslaget innebär att upphandlande myndigheter och enheter i upphandlingar kan ställa krav på att löner, semester och arbetstid stämmer med nivån satt i de centrala kollektivavtalen. Genom stöd från Kristdemokraterna antogs propositionen som syftar till att stärka den svenska modellen och förhindra lönedumpning och oschysta villkor.

Stoppa vinstjakten i välfärden

I ett försök att hindra en fortsatt marknadsanpassning av den svenska välfärden har den sittande regeringen sedan start drivit en politik för en vinstbegränsning av välfärden. 2015 tillsattes Valfärdsutredningen vars uppdrag gick ut på att bland annat analysera den svenska välfärdens organisering och frågan om vinster i välfärden, lagen om valfrihetssystem (LOV), och presentera förslag på förbättringar. I Valfärdsutredningens slutbetänkande *Ordning och reda i välfärden* (SOU 2016:78), som överlämnades till civilminister Ardalan Shekarabi i november 2016, konstaterades bland annat att skattemedel avsedda för välfärden ska användas i välfärden, och att en vinstreglering kan bidra till en bättre kvalitet genom att mer resurser finns tillgängliga för vård, skola och omsorg.

För att stärka den generella välfärden och skapa bättre förutsättningar för en jämlik välfärd presenterade regeringen och Vänsterpartiet i januari 2018 ett gemensamt förslag för att stoppa vinster inom skola och omsorg.

I förslaget rekommenderas krav på tillstånd för att ta emot offentlig finansiering, en begränsning av vinstuttaget (rörelseresultatet) i förhållande till det operativa kapitalet (kapital som satsats i investeringar) till 7 procent, att inga värdeöverföringar utöver det tillåtna rörelseresultatet får göras.

Förslaget har kritiserats av allianspartierna och Sverigedemokraterna som inte vill inskränka marknadslogiken och företagets möjligheter att fritt dra på skattemedel som sedan kan gå till vinstutbetalningar. Dessa partier planerar att fälla regeringens förslag.

Slopad bortre tidsgräns i sjukförsäkringen

2014 gick Socialdemokraterna till val på ett löfte om att ta bort den tidsgräns i sjukförsäkringen som innebar att antalet dagar med sjukpenning hade begränsats under regeringen Reinfeldt. 2015 röstade en majoritet i riksdagen för regeringens proposition, och i februari 2016 avskaffades tidsgränsen i sjukförsäkringen. Detta innebar också att det arbetsmarknadspolitiska programmet "arbetslivsintroduktion", som riktade sig till de som inte hade rätt till sjukpenning på grund av tidsgränserna i sjukförsäkring, kom att upphöra.

För att stärka den generella välfärden och skapa bättre förutsättningar för en jämlik välfärd presenterade regeringen och Vänsterpartiet i januari 2018 ett gemensamt förslag för att stoppa vinster inom skola och omsorg.

”

En snårig parlamentarisk väg

Det parlamentariska läget efter valet 2014 var kaotiskt eftersom inget block hade egen majoritet och det i det läget inte fanns något underlag för ett mer permanent blocköverskridande samarbete. Därmed var det också svårare för den socialdemokratiskt ledda regeringen att få gehör för sina förslag i riksdagen, och flera av de förslag som tagits fram för att återreglera den offentliga sektorn eller stärka den svenska modellen på andra sätt har därför inte gått igenom i riksdagen. Trots detta visar ovanstående urval att det har funnits en ambition, och att flera steg också tagits, för att åter stärka den svenska modellen.

VALET 2018: VÄGVAL OM SYSTEMSKIFTE ELLER INTE?

MODERAT POLITIK VID ETT REGERINGSSKIFTE

Den här rapporten visar hur Moderaterna under de senaste 40 åren har strävat efter att i grunden förändra den svenska modellen mot en mer marknadsbaserad modell där parterna på arbetsmarknaden inte har samma starka roll, där välfärden sköts utifrån marknadsprinciper och där skatterna hålls på en så låg nivå att det i längden kan bli svårt att upprätthålla den generella välfärden. Socialdemokraternas alternativ till detta har inte alltid varit tydliga, men under de senaste åren har det funnits en stark ambition att stärka den svenska modellen genom ett antal konkreta förslag. En del av dem har haft svårt att få tillräckligt parlamentariskt stöd när de borgerliga partierna och Sverigedemokraterna har gjort gemensam sak.

Poängen med denna historiska genomgång är att den säger något väldigt tydligt om vad Moderaterna strävar efter. Så när socialdemokrater och andra påpekar att Moderaterna vill genomföra genomgripande förändringar i systemskiftande riktning så är det inte skrämselfpropaganda, utan baserat på mycket tydliga erfarenheter och faktiskt agerande av Moderaterna både i regeringsställning och opposition. Att synliggöra detta handlar om att tydliggöra konsekvenserna för vanliga löntagare och andra av Moderaternas politik, så att väljarna har en tydlig bild av hur en moderat politik skulle påverka dem och andra på arbetsmarknaden och i livet i övrigt.

Frågan nu är om Moderaterna under Ulf Kristersson går åt samma håll som sina företrädare. Kommer Moderaterna vid ett regeringsskifte att driva på för ett fortsatt systemskifte, eller kommer de att göra allvar av den sortens omsvängning som Fredrik Reinfeldt aviserade, men inte genomförde, när han lanserade Nya Moderaterna?

Så när socialdemokrater och andra påpekar att Moderaterna vill genomföra genomgripande förändringar i systemskiftande riktning så är det inte skrämselfpropaganda ...

”

Det mesta pekar på att Moderaterna under Ulf Kristersson driver på för ett återupptaget systemskifte, även om han likt Reinfeldt gärna talar om vikten av en bevarad svensk modell. Det är slående hur utstuderat försiktigt Moderaternas språkbruk är. I partiets vårbudgetmotion 2018 blir detta tydligt, då man använder sig av begrepp som "omprioriteringar" i stället för nedskärningar och skattesänkningar, "välfärdens kärna" för att tala om att de socialförsäkringar som alla andra anser tillhör välfärden är legitim att skära ned på – utan att riskera att tappa röster bland de många väljare som inte vill se några nedskärningar av välfärden; och "statens kärnuppdrag" för att tala om att allt som inte är polis och försvar går att skära ned på för att skapa utrymme för stora skattesänkningar.

Moderaterna har redan hunnit presentera några förslag som pekar i systemskiftande riktning:

ARBETSRÄTTEN

Frågan om förändringar i lagen om anställningsskydd, LAS, är ett exempel på hur Moderaterna säger en sak i vissa sammanhang men driver en annan linje i andra. Moderatledaren Ulf Kristersson har i flera intervjuer uppgett att Moderaterna inte planerar några försämringar av LAS. Det motsägs dock av flera andra ledande M-företrädare och av stämmobeslut. Partiets stämma på hösten 2017 beslutade att partiet ska verka för en ändring av LAS. De nya reglerna ska sätta det något mer godtyckliga begreppet "kompetens" före anställningstid. Den linjen bekräftades i februari 2018 av partiets arbetsmarknadspolitiska talesperson Elisabeth Svantesson. I en intervju i Dagens Nyheter slog hon fast

Om Moderaternas linje går igenom skulle det leda till en allvarlig förskjutning av maktbalansen i arbetslivet.

att LAS kommer att reformeras vid en borgerlig valseger. De borgerliga partierna har lite olika syn på vad som bör rivas upp inom arbetsmarknadspolitiken, men de är alla överens om att det krävs reformer. Om Moderaternas linje går igenom skulle det leda till en allvarlig förskjutning av maktbalansen i arbetslivet.

I de borgerliga partiernas retorik sägs det ofta att LAS gör det svårt för företagen att säga upp personal. Det stämmer inte. Jämfört med många andra länder är det både lätt och billigt att säga upp personal i Sverige. Det räcker med att det råder arbetsbrist. Däremot innebär LAS ett hinder för att det bara ska vara arbetsgivarens godtycke som ska avgöra vem eller vilka som ska sägas upp. Lagen är en garanti för att det är sakliga skäl snarare än vem som är mest inställsam till chefen, vem som inte tar eller behöver ta ansvar för att vårda sjuka barn, eller vem som drabbas av ohälsa som ska styra om och när någon behöver sägas upp. LAS handlar om vilka som ska få gå från företaget om och när det blir nödvändigt med neddragningar. Med LAS gäller principen först in, sist ut, och om företaget vill frångå den principen krävs det förhandlingar med facket. Det är ingen orimlig princip, och något som är lätt att objektivt fastställa. Om kriterierna skulle ändras skulle det bli ständiga diskussioner om tolkningar, favoriseringar, bestraffningar – och tystare och mindre mänskliga

arbetsplatser. En ändring av reglerna skulle inte bara göra det svårare för äldre på arbetsmarknaden, det skulle över huvud taget öka risken för godtycke vid uppsägningar. Anställningstryggheten skulle minska dramatiskt.

Flera av de andra borgerliga partierna vill gå ännu längre i att riva upp LAS, och Moderaterna räknar uppenbarligen med att få igenom sin linje. I flera intervjuer har Ulf Kristersson försökt att mildra partiets linje, i alla fall retoriskt. Han har sagt att han helst ser att dessa nya regler kan klubbas igenom med stöd av arbetsmarknadens parter. Det låter som en ”mjukare” linje. Problemet är dock att det sannolikt inte kommer vara möjligt. De fackliga organisationerna kommer inte att gå med på en sådan reform. Och då gäller ”plan B” i Moderaternas politiska agenda: en uppluckring av lagen om anställningsskydd. Att riva upp grunderna i LAS är de facto vad Moderaterna går till val på – men helst talar tyst om. Det som är allvarligt är att det skulle ställa till med en hel del på svensk arbetsmarknad. Dels bygger många omställningsavtal andra regler bygger på turordningsreglerna i LAS. Dels skulle många fler tjänstemän m fl tvingas söka hjälp via Arbetsförmedlingen i stället för TRR med flera – vilket skulle öka kostnaderna för staten. Därför uppmanade partipolitiskt obundna TCO och TCO-förbunden i oktober 2017 Moderaterna att inte ändra i turordningsreglerna.

LAGSTIFTNING OM LÅGA LÖNER

På hösten 2017 gick de borgerliga partierna ut med ett gemensamt krav på att genom lagstiftning införa så kallade *Inträdesjobb*. Anställningsformen ska vara till för personer som har kommit till Sverige under de senaste fem åren och för ungdomar upp till 23 år som har ofullständig gymnasieutbildning. Dessa ska under max tre år kunna arbeta för en lön som är 70 procent av branschens avtalade ingångslön. Men enligt förslaget ska det vara ett lönetak på 21 000 kronor. I praktiken kommer ett inträdesjobb för ungdomar upp till 23 år och personer som kommit hit under de senaste fem åren alltså att ge högst 14 700 kronor i månaden. När den dåvarande moderatledaren Anna Kinberg Batra fick frågan om det ska krävas kollektivavtal för de företag som gör en sådan anställning svarade Kinberg Batra att detta inte skulle krävas.

Att lagstifta om lägre löner för nyanställda är ett allvarligt brott mot grundtanken i den svenska modellen, där löner och villkor på arbetsmarknaden görs upp i förhandlingar och kollektivavtal mellan fackliga organisationer och arbetsgivarna. Även på den här punkten säger de borgerliga partierna att det bästa vore om parterna själva kom överens om exakt den lösningen, men skulle parterna inte göra det väntar lagstiftning. Till tidningen Arbetet sa Liberalernas partiledare Jan Björklund att det ska till starka skäl för staten att lägga sig i lönebildningen, men att läget nu är så allvarligt för de som har svårt att få in en fot på arbetsmarknaden att staten borde lagstifta om lägre löner.

Det här förslaget riskerar inte bara att förändra parternas ansvar för lönebild-

Att lagstifta om lägre löner för nyanställda är ett allvarligt brott mot grundtanken i den svenska modellen.

”

ningen. Det finns också en uppenbar risk att lagstiftade lägstralöner på längre sikt pressar ned även andra löner i samhället, särskilt de som redan är låga. Det konstaterar bland andra Anders Forslund, professor vid Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering:

”Man får effekter på de som redan arbetar, och då längst ner i kedjan”, sa han i en intervju i samband med att de borgerliga partierna presenterade sitt förslag.

Det är inte världsunikt att lagstifta om lägstralöner. Så sker även i många andra länder där man inte bygger lönesättning på avtal mellan arbetsgivare och fackföreningar. Däremot är det sannolikt världsunikt att vilja lagstifta om en högsta tillåtna lön för en grupp på arbetsmarknaden. Det går emot alla ambitioner om att öka människors frihet och självständighet genom en lön som man kan leva på. Det stora problemet för många med låga inkomster är inte att de har för hög lön, utan att de har svårt att klara av vardagen med den inkomst som de har. Att då systematiskt bygga in en lagstiftad lönesättning som inte kan höjas vore förödande för människor med redan låga inkomster.

NEJ TILL KRAV PÅ SCHYSTA VILLKOR VID UPPHANDLING

I Sverige upphandlar staten, landstingen och kommunerna varje år varor och tjänster för omkring 600 miljarder. Det är nästan en femtedel av Sveriges BNP. Här finns stora affärsmöjligheter för stora och små företag som kan hjälpa till att lösa behov inom välfärden och annan offentligt finansierad verksamhet. Tyvärr har många av de bolag som är med i upphandlingarna inte avtal om schysta löner och villkor för sina anställda. Tvärtom har upphandlingsreglerna ofta bidragit till att pressa ned löner och villkor genom att betona vikten av låga priser i anbudet.

Under mandatperioden 2014–2018 har den socialdemokratiskt ledda regeringen lagt förslag om att ändra lagen och göra det svårare att dumpa löner och

”

Även Sverigedemokraterna ställde sig på Moderaternas sida, trots att partiet före valet 2014 hade lovat väljarna att stå upp för den svenska modellen.

villkor för att vinna dessa upphandlingar. De nya reglerna trädde i kraft den 1 juli 2017. I korthet innebär reglerna att den som upphandlar en vara eller tjänst kan ställa krav på att leverantören har löner, semesterrätt och arbetstider som ligger på eller över svenska kollektivavtals lägstanivå. Upphandlaren ska också göra en bedömning av om upphandlingen sker inom en riskbransch vad det gäller arbetsvillkor, och kravet gäller dessutom bara större upphandlingar. Upphandlingarna gäller ofta enorma belopp

där det spelar stor roll för samhället och ekonomin hur pengarna används.

Den rödgröna regeringens syfte med kraven vid upphandling var att förhindra att olika löntagare ställdes mot varandra genom att arbetsgivare försöker att pressa priserna genom att sänka löner och villkor. Från början ville man gå längre än så, men det var redan tidigt tydligt att de borgerliga partierna med Moderaterna i spetsen inte tänkte gå med på en sådan förändring för att skydda löntagarnas rättigheter. Även Sverigedemokraterna ställde sig på Moderater-

nas sida, trots att partiet före valet 2014 hade lovat väljarna att stå upp för den svenska modellen. Oscar Sjöstedt, SD:s ekonomisk-politisk talesperson, sa till SVT Nyheter:

Det här är ju kraftigt näringslivsfientliga förslag från en socialistisk minoritetsregering och jag är ganska glad att vi kan vara med och sätta stopp för det här.

Resultatet blev att den socialdemokratiskt ledda regeringen tunnade ut förslaget, och på det viset lyckades få med sig Kristdemokraterna och kunde klubba igenom förslaget. Men Moderaterna och Sverigedemokraterna, liksom de båda andra borgerliga partierna, är fortfarande motståndare till stärkta krav för upphandlingar. Det kan i sig riskera att försvaga den svenska modellen och upprätthållande av kollektivavtalsenliga villkor.

AVDRAGSRÄTT FÖR FACKAVGIFTEN

Alliansregeringen avskaffade rätten att dra av fackavgiften i deklarationen 2007. Åtgärden var ett av de steg som underminerade den svenska modellen mellan 2006 och 2014. Från och med den 1 juli 2018 återinförs avdragsrätten i form av en skattereduktion på 25 procent av den totala medlemsavgiften till ett fackförbund. Avdragsrätten gör det billigare att vara medlem i facket, och kommer sannolikt att öka antalet medlemmar i de fackliga organisationerna, eller i alla fall hjälpa till att minska medlemstappet i de fack som haft ett sådant. Därmed stärks den svenska modellen.

Till saken hör även att medlemsavgift i en arbetsgivarorganisation är avdragsgill för företag och andra arbetsgivare. Socialdemokraterna och andra har därför argumenterat för att det är rimligt att samma sak ska gälla för anställda som är medlemmar i en fackförening.

Trots det har Moderaterna varit öppet negativa till en sådan avdragsmöjlighet. Vid omröstningen i riksdagen den 16 maj lade partiet – liksom de övriga borgerliga partierna – dock ned sina röster. Sverigedemokraterna, däremot, röstade nej till lagförslaget om att fackavgiften ska vara avdragsgill. Hur partiet väljer att agera efter valet är dock oklart.

Skulle avdragsrätten på nytt slopas blir det ännu ett steg mot svagare fackliga organisationer och en långsiktigt svagare ställning för löntagarna på arbetsmarknaden. Därmed skulle det också bli ett steg mot en svagare svensk modell.

Till saken hör även att medlemsavgift i en arbetsgivarorganisation är avdragsgill för företag och andra arbetsgivare.

”

ARBETSFÖRMEDLINGEN

De borgerliga partierna har lovat att, om de vinner valet, lägga ned Arbetsförmedlingen och låta privata företag ta huvudansvaret för att förmedla jobb.

Under alliansregeringen 2006–2014 infördes så kallade jobbcoacher, vilket var ett första steg mot en privatiserad arbetsförmedling. Regeringen lade tre miljarder kronor på projektet, och lovade att det skulle leda till att fler kunde slussas från arbetslöshet till jobb. Men om målet var att fler skulle få jobb snabbare var jobbcoacherna ett misslyckande. En rapport från Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering visar att antalet inskrivna på Arbetsförmedlingen var lika många före som efter att de arbetssökande hade varit hos en jobbcoach. Det kunde till och med konstateras att de arbetslösa som valt Arbetsförmedlingens egna förmedlare efter två år hade i snitt 31 dagar kortare arbetslöshet än den som valt att gå via en jobbcoach.

Media uppmärksammade också ett antal uppenbart oseriösa företag bland jobbcoacherna. Bland annat fanns det företag som visade vanliga filmer för de arbetssökande, och företag som ägnade sig åt healing eller andra icke-vetenskapliga metoder för att stärka människors självförtroende. Det som däremot inte fanns med i verktyglådan var dock att erbjuda arbetssökande riktiga utbildningar som gjorde att de kunde få de jobb som trots allt fanns inom vissa branscher.

Alliansregeringen införde även ett system med etableringslotsar. Systemet infördes för att snabbare få in nyanlända på arbetsmarknaden. Etableringslotsarna var privata företag. De hade fri etableringsrätt och konkurrerade med varandra. Ersättningen var delvis baserad på deras resultat. Efter fyra år rapporterade

”

Bland de mer bisarra inslagen fanns uppgifter om att systemet med lotsar använts för organiserad brottslighet, hot, människosmuggling och utpressning, i vissa fall även rekrytering till terrorgruppen IS.

Riksrevisionen att systemet inte fungerade. Bland annat fanns det brister i resultatuppföljningen. Ett år senare beslutade Arbetsförmedlingen att lägga ned systemet. Då hade en intern utredning visat på enorma brister. Bland de mer bisarra inslagen fanns uppgifter om att systemet med lotsar använts för organiserad brottslighet, hot, människosmuggling och utpressning, i vissa fall även rekrytering till terrorgruppen IS.

En privatisering av Arbetsförmedlingen skulle underminera den svenska modellen på flera sätt. Det skulle det vara ytterligare ett steg mot en alltmer privatiserad

offentlig sektor, och förr eller senare nås punkten där andelen privat verksamhet i offentliga tjänster och myndighetsutövning är så stor att det är svårt att upprätthålla den generella välfärden. Det skulle också innebära att stora summor skattemedel går till stora vinstutbetalningar i dessa bolag. Det undergräver tilltron till både skatte- och välfärdssystemen.

Just Arbetsförmedlingens uppdrag handlar dessutom om så mycket mer än att bara förmedla jobb. En arbetsförmedlare handleder till utbildningar, kompetensutveckling och andra former av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. En arbetsförmedlare ska se till att den som blir arbetslös rustas och kan ta sig vidare till ett nytt jobb.

En av de som har varit kritiska till de borgerliga partiernas förslag att privatisera Arbetsförmedlingen är Expressens liberala ledarsida. Så här skrev tidningens politiska chefredaktör Anna Dahlberg:

På papperet kan jobbmatchning framstå som en relativt enkel verksamhet att privatisera. Det handlar om att förmedla arbeten, en tjänst som både går att mäta och betala för. Problemet här är att det i många fall varken rör sig om riktiga jobb eller om riktigt matchningsbara arbetslösa. En rad utmaningar uppenbarar sig: Hur prissätter man de arbetslösa rätt, så att företagen inte bara prioriterar de enkla fallen och struntar i de svårare? Hur försäkrar man sig om att företagen tar ansvar för sådant som att kontrollera att de arbetslösa är aktiva nog för att ha rätt till ersättning eller att de som behöver utbildning verkligen får det? Risker är dessutom uppenbar att ännu mer skattepengar ska hamna i orätta händer.

VÅRDVAL OCH VALFRIHET TILL VARJE PRIS

I Moderaternas budgetmotion 2018 skriver partiet att "Alliansen vill återuppta arbetet med att utveckla vården med patientens behov i fokus. Kvalitet, tillgänglighet och valfrihet ska präglade den svenska sjukvården och alla patienter ska känna sig väl omhändertagna på vårdcentraler och sjukhus i hela Sverige." Det låter som ett värn av den generella välfärden, men som en röd tråd genom texten ligger fokus på att "en mångfald av aktörer är en förutsättning för valfrihet". En valfrihet som drivs av principen att genom den fria etableringsrätten för privata vårdbolag skapa konkurrens och därmed en bredare mångfald av aktörer inom vården.

Men valfriheten har en baksida. Göran Dahlgren, forskare i folkhälso- och sjukvårdsforskning, menar att LOV leder till att privata aktörer väljer att placera vårdcentraler och andra vårdtjänster där det är företagsekonomiskt mest lönsamt. Eftersom andelen multisjuka och personer med stora vårdbehov är överrepresenterade i låginkomstområden, blir det därför ofta mindre lönsamt att etablera verksamhet i dessa områden. Valfrihetssystemet bidrar därför till en geografisk snedfördelning och en ojämlik tillgänglighet till vård.

Dahlgren får gehör från myndigheten Vårdanalys, som i sin rapport *Effekter av valfrihet inom hälso- och sjukvård, en kartläggning av kunskapsläget* också menar att vårdvalssystemet gör det svårare att genomföra en kostnadskontroll och bestämma volymen av vård.

I moderatstyrda Stockholms län, det landsting med flest vårdval i hela landet, har kostnaderna ökat dramatiskt under de senaste åren. Enligt SKLs jämförelse av alla sjukvårdskostnader i Sveriges kommuner och landsting ligger Stockholm i topp. SKL konstaterar att de kraftiga kostnadsökningarna hör ihop med "bemanningssituationen och den sjukvård som landstingen köper från olika vårdgivare inklusive alla vårdval".

Samtidigt som kostnaderna för sjukvården ökar i de system som har fri etablering av sjukvård föreslår Moderaterna i sin budgetmotion för 2018 nedskärningar på totalt 10,9 miljarder kronor inom utgiftsområdena som rör sjuka: (UO

I moderatstyrda Stockholms län, det landsting med flest vårdval i hela landet, har kostnaderna ökat dramatiskt under de senaste åren.

”

10; ekonomisk trygghet vid sjukdom med mera, och UO 9; hälsovård, sjukvård och social omsorg).

Att som Moderaterna vilja utöka vårdvalen och driva på marknadsanpassningen, samtidigt som partiet föreslår nedskärningar inom vården, utmanar den offentliga välfärdens möjligheter att erbjuda alla en bra vård på lika villkor. Det rimmar illa med partiets valslogan "Lika för alla".

Effekten för många, inte minst låginkomsttagare, kroniker och multisjuka, skulle bli sämre tillgång till vård. I kombination med kraftigt sänkta ersättningar i sjukförsäkringen skulle ohälsa bli en betydligt värre personlig katastrof för många än vad den behöver vara.

ÅTERINFÖRD BORTRE TIDSGRÄNS I SJUKFÖRSÄKRINGEN OCH AVTRAPPNING AV SJUKPENNINGEN

Moderaterna går till val på löftet om att återinföra den bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen. Trots att kritiken mot denna så kallade stupstock var massiv under den förra moderatledda regeringen så presenterade Moderaterna ånyo ett förslag om detta både i budgetmotionen för 2018 och i partiets ekonomiska vår-motion 2018 "Jobb och välfärd före bidrag". I en gemensam motion till riksdagen (2017/18:3034) ställer sig dessutom Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna bakom förslaget. Även Sverigedemokraterna har meddelat att de stöder allianspartiernas förslag.

Återinförandet av en bortre tidsgräns i sjukförsäkringen har dock som sagt mötts av stark kritik. Inspektionen för socialförsäkringens rapport *Tidsgränserna i sjukförsäkringen* från 2015 menar att de tidigare tidsgränserna, som den nuvarande regeringen har tagit bort, inte "skulle ha haft några långsiktiga effekter på vare sig sjukfrånvaro, sysselsättning, eller hälsa". I stället konstateras att tidsgränserna påskyndade återgången i arbetslivet, men framför allt för sjukskrivna som ändå hade återgått till arbete.

Ytterligare förslag för en försämrad sjukförsäkring presenteras av Johan Forssell, Moderaternas talesperson i socialförsäkringsfrågor, i en debattartikel publicerad i Dagens Nyheter. Moderaterna vill börja trappa av sjukpenningen

” Redan i dag ligger sjukpenningen för många löntagare de facto under de 80 procent av lönen som är grundprincipen i socialförsäkringarna.

dag 90 i stället för dag 365, och ta ytterligare ett steg i avtrappningen av den sjukpenninggrundande inkomsten. I artikeln föreslår Moderaterna också att det införs en ny karensdag vid övergången från sjuklön till sjukpenning. Enligt Johan Forssell syftar förslagen till att snabbare hjälpa människor in på arbetsmarknaden. I praktiken skulle förslagen dock slå mot alla som blir sjuka eller på annat sätt drabbas av ohälsa. Redan i dag

ligger sjukpenningen för många löntagare de facto under de 80 procent av lönen som är grundprincipen i socialförsäkringarna. Om Moderaternas sänkningar av ersättningsnivån fortsätter skulle den som blir sjuk – beroende på vilken sjukpenninggrundande inkomst man har – de facto behöva betala en självrisk

på betydligt mer än 20 procent av den försäkrade inkomsten. Det är frågan om var gränsen går för att ens kalla ett sådant system för en försäkring, och när det alltmer börjar likna en grundtrygghet på betydligt lägre nivå. Det vore i så fall ett tydligt steg i systemskiftande riktning.

I Försäkringskassans socialförsäkringsrapport från 2015 fastställs att det mellan åren 2010 och 2014 skedde en ökning av sjukpenningtalet (sjukförsäkringen), och att ungefär 50 procent av ökningen berodde på de hårdare reglerna för att beviljas sjukersättning (så kallad "förtidspension"). LO-utredaren Kjell Rautio menar att "när dörren till sjukersättningen i princip är stängd är sjukpenning alternativet för den som har en långvarig sjukdom som nedsätter arbetsförmågan".

Moderaternas "arbetslinje" bygger på nedskärningar och åtstramningar för att öka incitamenten för fler att återgå till arbete. Men genom att ytterligare strama åt i sjukförsäkringen ökar otryggheten och den ekonomiska utsattheten vilket kan leda till en förhöjd press på att arbeta trots sjukdom. Redan under den förra borgerliga regeringen kom larmrapporter om ökad sjuknärvaro. Följden blev knappast höjd produktivitet, utan ofta förlängd sjukdom och ibland dessutom risk att fler på arbetsplatsen smittades.

Det är frågan om var gränsen går för att ens kalla ett sådant system för en försäkring, och när det alltmer börjar likna en grundtrygghet på betydligt lägre nivå.

”

UTTAG AV VINSTER I VÄLFÄRDEN

När det gäller uttag av vinster i välfärden visar Moderaterna sin ståndpunkt tydligt. "Om man gör bra saker, lever upp till de krav som ställs och levererar goda resultat, då är det helt legitimt, säger Ulf Kristersson (M) om vinsterna /.../ vi tänker inte kompromissa om det." Kommentaren om vinstfrågan kom från Ulf Kristersson vid en träff på ett äldreboende i Stockholm. På Moderaternas hemsida förtydligas att partiet "avvisar förslag om ett generellt vinsttak". Deras hållning får gehör från Svenskt Näringsliv, som menar att vinstjakten i välfärden är "nödvändig för att ett företag ska kunna expandera, erbjuda trygghet för ägare och anställda samt tackla tuffare tider".

Statistiska Centralbyråns rapport *Finansierare och utförare inom vård, skola och omsorg 2014*, från 2016, visar att det har skett en ökning av privata välfärdsföretag med 32 procent sedan 2010. Det innebär att privata företag utför cirka 17 procent av verksamheten inom välfärdssektorn. Rapporten visar också att det tillkom cirka 1 800 nya företag inom välfärdssektorn under 2014. Mer än hälften av dessa var inom utbildningsområdet. Samtidigt gick år 2016 tre fjärdedelar av friskolepengarna till vinstdrivande aktiebolag. Enligt Kent Werne, journalist och författare av rapporten *Skolindustrin, hur mångfald blev enfald*, gjorde de fem största skolkoncernerna år 2016 en vinst på 965 miljoner kronor. En vinst som enligt Werne skapas genom att förvärva fler företag till koncernen (Academedias, den största skolkoncernen, driver 369 skolor med fler än 60 000 elever), ström-

linjeförändring och genom lägre lärartäthet. Systemet har också skapat ekonomiska drivkrafter som har drivit på betygsinflationen i Sverige.

De borgerliga partierna hävdar att en vinstbegränsning skulle hota mångfalden och valfriheten, något som motbevisas av erfarenheter från andra länder. I till exempel Danmark och Chile finns en mångfald av friskolor trots att vinstutdelning är förbjudet. I regeringens välfärdsutredning konstateras också att "en

”

Att som Moderaterna tillåta privata välfärdsföretag att plocka ut stora överskottsvinster i stället för att återinvestera i välfärden hotar långsiktigt modellens upprätthållande och framtida utveckling.

reglering av hur de offentliga medlen får användas kan ge bättre förutsättningar för framväxten av en verklig mångfald av alternativ snarare än utbyggnaden av stora välfärdskoncerner".

Politiskt är frågan om vinster i välfärden en tydlig vattendelare. I sin vårmotion skriver Moderaterna att de kommer rösta emot regeringens förslag om en vinstbegränsning. Den svenska modellen bygger på att genom skatteuttag finansiera den gemensamma välfärden.

Att som Moderaterna tillåta privata välfärdsföretag att plocka ut stora överskottsvinster i stället för att åter investera i välfärden hotar långsiktigt modellens upprätthållande och framtida utveckling.

NEDSKÄRNINGAR I VÄRLDENS MEST AVREGLERADE SKOLA

Den 21 mars 2018 presenterades "Moderaternas löfte för en bättre skola". Bland annat föreslås tre vallöften för grundskolan där mer undervisningstid, mer fokus på matematik och svenska samt obligatorisk läxhjälp och lovskola står i fokus. På sin hemsida skriver partiet också att "det fria skolvalet har kommit för att stanna" och ska utvecklas.

Liksom frågan om valfrihet i vården går Moderaterna till val på att försvara de valfrihetssystem som enligt Anders Trumberg, forskare vid Örebro universitet, har lett till ett av världens mest marknadsanpassade system. I boken *Skolan, marknaden och framtiden* skriver Trumberg:

De som förordade friheten att välja skola ansåg att konkurrensen mellan skolor skulle leda till pedagogisk förnyelse, kostnadseffektivitet och ökat inflytande för föräldrar. Kritikerna hävdade däremot att ökad konkurrens skulle öka segregationen och dela in skolor i A- och B-lag.

Enligt Trumberg har kritikerna haft rätt. Flera forskningsstudier, bland annat slutbetänkandet av 2015 års skolkommission *Samling för skolan – Nationell strategi för kunskap och likvärdighet* (SOU 2017:35), visar på att segregationen i skolsystemet har ökat, och att skolvalet har lett till en sortering av elever utifrån bland annat socioekonomiska förutsättningar och bidragit till en homogen elevsammansättning.

Även Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund och LO pekar i rapporten *Likvärdighetsagendan* på den ökade skolsegregationen: "Svensk skola har blivit allt

mer uppdelad. Skillnaden mellan skolor med många högpresterande elever och skolor med många elever som inte når kunskapsmålen har ökat.”

Tyngst är dock kanske kritiken från OECD:s PISA-chef Andreas Schleicher, som skriver på DN Debatt att ”Kombinationen av valfrihet och avregleringar har skadat det svenska skolsystemet.”

Förutom att driva på det marknadsbaserade skolvalet föreslår Moderaterna i sin budgetmotion för 2018 nedskärningar på 2,3 miljarder kronor för utgiftsområdena 15 (studiemedel), 16 (utbildning) och 17 (kultur, del som avser folkbildning). Att skära ner på utbildningsområdet, tillåta aktiebolag att kapitalisera på skolan och ta ut stora vinster av skattemedlen, hotar att öka skolsegregationen och ojämlikheten inom utbildningsväsendet.

Moderaternas nedskärningar och vurm för friskolor och skolvalssystemet bidrar till att likvärdigheten i den svenska skolan blir sämre än med en politik som försöker komma till rätta med de problem som råder sedan de systemskiftande reformerna genomfördes på 1990-talet. Skolsegregationen bidrar till att alla elever inte får samma chans att nå höjda kunskapsresultat.

AVREGLERING AV HYRESMARKNADEN

På Moderaternas arbetsstämma 2017 antogs beslutet att verka för ”ett nytt och mindre reglerat hyressättningsystem i hela beståndet”. Partiet menar att de vill uppnå en blocköverskridande överenskommelse för infasningen av marknadshyror.

Förslaget har fått stark kritik, bland annat från Hyresgästföreningens ordförande Marie Linder, som i ett pressmeddelande menar att förslaget skulle innebära en omvänd fördelningspolitik: från ungdomar med låga inkomster till välbärgade fastighetsägare.

Det finns tre miljoner hyresgäster i Sverige och 213 000 unga är ofrivilligt hemmaboende. Marknadshyror skulle göra det ännu svårare, i många fall helt omöjligt, för de flesta i denna grupp att få ett eget boende. Det skulle dessutom bli en helt omotiverad värdeöverföring till en redan mycket lönsam fastighetsägarbransch.

I Finanspolitiska rådets rapport från 2017 konstateras att marknadshyror skulle leda till en kraftig höjning av hyrorna. I Stockholms stad skulle hyrornas genomsnitt kunna stiga med 33 procent. I en annan analys, genomförd av konsultbolaget Ramböll på uppdrag av Hyresgästföreningen, konstateras även att ”hyresgästerna förlorar betydligt mer än fastighetsägarna tjänar”.

Att ha en bostad är en mänsklig rättighet. Även i grundlagen står det att ”det allmänna ska trygga rätten till en bostad” (Regeringsformen 2§). Den svenska modellen på bostadsmarknaden handlar om att balansera olika intressen och förhandla om hyror för att skapa trygghet och stabilitet. Den reglerade hyresmarknaden är ett sätt att motverka de starka marknadskrafter som annars

driver på för att öka segregationen. En icke avreglerad hyresmarknad bidrar till blandade bostadsområden. I dag finns det möjligheter för människor i olika inkomstlägen att bo i samma områden, mötas, lära känna varandra och minska uppdelningen i samhället. Och i dag kan låg- och medelinkomsttagare som bor i hyresrätter också i så kallade attraktiva områden bo kvar utan att ruinera sig på alltför hög hyra. Marknadshyror riskerar att slå sönder modellen.

Bostadssegregation och höga hyror är redan i dag allvarliga samhällsutmaningar. Moderaternas förslag om marknadshyror skulle ytterligare försvåra för de som redan har svagast ställning på bostadsmarknaden. För många ungdomar, låg- och medelinkomsttagare, och personer som vill eller behöver flytta till storstads- och tillväxtorter skulle en avreglerad hyresmarknad innebära större svårigheter att skaffa en bostad över huvud taget i kommuner och områden där hyrorna skulle höjas kraftigt.

SKATTESÄNKNINGAR

”Sänkta skatter bygger Sverige starkare”, sa Moderaternas skattepolitiska talesperson Cecilia Widegren när partiet presenterade sin budgetmotion för 2018. I motionen föreslås skattesänkningar för cirka 36 miljarder kronor.

Bland annat vill partiet genomföra ”den största skattesänkningen på arbete sedan 2007” genom att utöka jobbskatteavdraget med 22 miljarder kronor. Det vore ett större jobbskatteavdrag än de fyra senaste, och skulle innebära avsevärda svårigheter att klara av de höjda krav och behov som finns inom välfärden. Professor Lars Calmfors varnade redan inför det förra, femte, jobbskatteavdraget att ”Det offentliga välfärdsåtagandet blir svårare att leva upp till i en tid när allt fler äldre behöver vård och omsorg”.

Men faktum är att det så kallade ”bidragsberoendet” är det lägsta sedan 1981 – trots att den socialdemokratiskt ledda regeringen inte har genomfört några nya jobbskatteavdrag eller försämrat ersättningarna i socialförsäkringarna.

I årets budgetmotion skriver Moderaterna att de riktar sig mot låginkomsttagare, ”för att det alltid ska löna sig att gå från bidrag till arbete, oavsett lönenivå eller omfattning på arbetet”. Men faktum är att det så kallade ”bidragsberoendet” är det lägsta sedan 1981 – trots att den socialdemokratiskt ledda regeringen inte har genomfört några nya jobbskatteavdrag eller försämrat ersättningarna i socialförsäkringarna. Det har inte varit så få som är beroende av bidrag eller ersättning från socialförsäkringar sedan SCBs mätningar startade för nästan 30 år sedan. Minskningen det senaste året (2017) är väsentlig. Samtidigt uppvisar svensk ekonomi de starkaste sysselsättnings-

siffrorna som någonsin har uppmätts av Eurostat. Denna fakta skapar inte nödvändigtvis de bästa förutsättningarna för den som vill hävda att det behövs stora skattesänkningar och sänkta ersättningsnivåer/bidrag för att människor ska gå från bidrag till arbete.

Avdraget ger den som heltidsarbetar cirka 500 kronor mer i månaden. Samtidigt innebär avdraget att en person som tjänar 40 000 kronor i månaden får

en nästan dubbelt så stor skattesänkning som en person med en månadslön på 15 000 kronor. För pensionärer innebär ett ytterligare jobbskatteavdrag att den så kallade pensionärsskatten fortfarande finns kvar. I en intervju i Dagens Industri sa Ulf Kristersson att han också vill sänka skatten för höginkomsttagare genom att ta ner marginalskatterna så att de på sikt är under 50 procent.

För att finansiera skattesänkningar föreslår Moderaterna kraftiga nedskärningar inom välfärden. Som tidigare nämnts föreslår partiet i sin budgetmotion för 2018 nedskärningar på över 2 miljarder kronor inom utbildningsområdet, 10 miljarder mindre till sjukvården och ekonomisk trygghet vid sjukdom samt omkring 3 miljarder kronor i nedskärningar för kommuner och landsting. Moderaterna har tidigare ofta även höjt avgifter inom olika delar av välfärdstjänsterna för att finansiera skattesänkningarna. Om det blir så även denna gång är i skrivande stund oklart. Men om det blir så, så kan dessa för många äta upp en del av eller hela skattesänkningen.

Moderaternas föreslagna skattesänkningar och nedskärningar illustrerar skilljelinjerna i svensk politik. Minskade intäkter riskerar att urholka den offentliga välfärden och de skattefinansierade tjänsternas förutsättningar att erbjuda en jämlik skola, vård och omsorg.

Minskade intäkter riskerar att urholka den offentliga välfärden och de skattefinansierade tjänsternas förutsättningar att erbjuda en jämlik skola, vård och omsorg.

”

ALTERNATIVET TILL SYSTE(M)SKIFTE: S-FÖRSLAG INFÖR VALET

Moderaterna står inför valet för det ena huvudalternativet i svensk politik, och har i många frågor stöd av antingen Sverigedemokraterna eller de övriga borgerliga partierna. Det andra huvudalternativet står Socialdemokraterna för. Där Moderaternas förslag sammantaget bäddar för ett systemskifte i mer marknadsanpassad och skattesänkande riktning, står Socialdemokraterna för en politik som syftar till att stärka välfärd och trygghet, utveckla den svenska modellen och öka investeringarna i samhällsbygget. Under den i skrivande stund pågående valrörelsen har Socialdemokraterna redan hunnit presentera flera konkreta politiska förslag om hur den svenska modellen kan fortsätta att utvecklas. Bland dessa kan nämnas:

TRYGGA ANSTÄLLNINGAR

- ♦ **Avskaffa allmän visstid.** Socialdemokraterna vill stoppa missbruket med de allmänna visstidsanställningar som inom vissa branscher har blivit norm i stället för att som det var tänkt användas som komplement eller undantagsvis. Partiet ser allvarliga problem med den otrygghet som överanvändandet av allmän visstid har medfört för många framför allt unga, kvinnor och utlandsfödda inom vissa branscher. Socialdemokraterna kommer även att vilja agera för att stoppa det extrema uttrycket för dessa otrygga anställningar som många inom samma grupper möter i så kallade SMS-jobb. Det handlar om att agera för att stoppa en normalisering av situationer där människor varje morgon behöver bevaka sin telefon för att se om de har fått besked om att de kan komma in och jobba den dagen eller inte. Det innebär också ett stopp för så kallad stapling, där personer jobbar vissa dagar i veckan och får en ny anställning vid varje tillfälle.
- ♦ **Stärkt rätt till heltid.** Socialdemokraterna vill bygga vidare på samarbetet mellan Kommunal och SKL om att göra heltid till norm inom vård, skola och

omsorg. På så vis kan det offentliga gå före, med den tydliga ambitionen att heltid ska bli en norm på hela arbetsmarkanden – även inom privat tjänstebranscherna. Men partiet vill även införa en ensidigt kortare uppsägningstid för deltidsarbetare som får erbjudanden om heltidstjänst av annan arbetsgivare. På så vis skapas drivkrafter för arbetsgivare att erbjuda heltid.

- ♦ **Rätt till anställning med ett arbetstidsmått som motsvarar den omfattning som den anställde faktiskt har arbetat.** Socialdemokraterna vill stärka ställningen för de deltidsanställda som de facto arbetar mer än vad som står i deras anställningsavtal genom att ge dem ett faktiskt arbetstidsmått. En person som har en 25-procentig anställning, men som de facto arbetar 50 procent ska därmed kunna få rätt till ett 50-procentigt arbetstidsmått framöver.
- ♦ **Motverka delade turer.** Socialdemokraterna vill minimera användandet av så kallade delade turer, där anställdas arbetsdag styckas upp med ett längre avbrott mitt i. Det skapar stor otrygghet och gör det svårt för den anställde att planera sitt liv och att få någon meningsfull fritid. Detta ska ske genom att i landsting och kommuner där man sitter vid makten arbeta för att begränsa användandet av sådana anställningar.

STOPPA HYVLING

- ♦ Anställningsskyddet ska bygga på det antal timmar som är angivet i anställningsavtalet. Oavsett om och varför arbetstiden kortas, så ska uppsägningstid och turordningsregler gälla.

REGLERAD ARBETSKRAFTSINVANDRING TILL BRISTYRKEN

Till mindre kvalificerade yrken, som det råder brist på i Sverige, och där det finns arbetskraft tillgänglig i Sverige, vill Socialdemokraterna inte ha någon arbetskraftsinvandring. Syftet är att i första hand se till att alla de – inte minst utlandsfödda – arbetssökande som redan finns i landet får dessa jobb. För att lyckas med detta föreslår Socialdemokraterna flera förändringar:

- a. Inför arbetsmarknadsprövning.
- b. Se över att införa tröskel för en minsta utbildningsnivå eller yrkeserfarenhet för arbetskraftsinvandrare.
- c. Skärpt regelverk för att stoppa oseriösa arbetsgivare och skydda arbetstagar mot missbruk.
- d. Heltid ska vara norm vid arbetskraftsinvandring.

- e. Tydligt försörjningskrav för att anhöriga ska kunna söka uppehållstillstånd.
- f. Inför en straffsanktionerad anmälningsskyldighet för arbetsgivare som ändrar anställningsvillkor och ge skadestånd till arbetstagare vid missbruk.
- g. Skärp reglerna för spårbyte.

STOPPA MISSBRUK AV SUBVENTIONERADE ANSTÄLLNINGAR

- ♦ Bättre samråd mellan Arbetsförmedlingen och fackförbunden för att säkerställa kollektivavtalsenliga löner och förmåner, samt att den arbetsplatsförlagda insatsen ska öka förutsättningarna att få en varaktig etablering på arbetsmarknaden.
- ♦ Ökad myndighetskontroll av företag som har subventionerade anställningar, samt ökade sanktionsmöjligheter gentemot oseriösa företag som inte uppfyller överenskomna kriterier, utan bara vill använda subventionerade anställningar för att minska personalkostnaderna och få osunda konkurrensfördelar.
- ♦ Skyldighet för arbetsgivare att utfärda arbetsintyg till personer som har haft subventionerad anställning.

ARBETSLIVSKRIMINALITET OCH OSUND KONKURRENS SKA BEKÄMPAS

- ♦ Socialdemokraterna vill reformera dagens F-skattesystem, så att det inte används för att kringgå arbetsrätten genom ensidigt beroende av så kallade "falska egenföretagare".
- ♦ Förbättra myndighetssamverkan för att bekämpa arbetslivskriminalitet.
- ♦ Skapa en tipsfunktion för misstänkta brott i arbetslivet – gemensamt för flera myndigheter.
- ♦ Skärpa ID-kontrollen i riskutsatta branscher.

SCHYSTA VILLKOR I OFFENTLIGA UPPHANDLINGAR

Socialdemokraterna vill skärpa kraven vid kommuners, landstings och statens upphandlingar:

- ♦ Krav på kollektivavtalsenliga villkor – utan begränsningar till tröskelvärden, inklusive arbetsmarknadsförsäkringar och tjänstepension.

- ♦ De företag som vinner en upphandling ska betala kollektivavtalsenliga löner och korrekt skatt.
- ♦ Huvudregeln ska vara att företag i upphandlingar max får använda två led av underleverantörer.
- ♦ Företag som i upphandlingar använder sig av tredjelandsmedborgare för uppdragen måste se till att anställningarna stämmer överens med utlänningslagen.
- ♦ Myndigheter som utsätts för företag som bryter mot dessa krav ska antingen kunna bryta kontraktet eller ge företaget kännbara sanktioner.
- ♦ När upphandlingen gäller livsmedel, ska krav ställas på att dessa (exempelvis kött) hanteras i enlighet med svensk djurskyddslag.

STOPPA LÖNEDUMPING I SVERIGE

- ♦ Socialdemokraterna vill stärka principen om lika lön för lika arbete genom att implementera det reviderade utstationeringsdirektivet på ett bra sätt. Partiet vill verka för att svenska regler och svenska kollektivavtal ska gälla för alla som arbetar i Sverige.
- ♦ Utländska företag som har uppdrag eller är löpande verksamma i Sverige ska vara skyldiga att anmäla sig till Skatteverket från första dagen i Sverige.
- ♦ Utstationerande arbetsgivare ska anmäla sig till Arbetsmiljöverkets utstationeringsregister från dag ett.
- ♦ Utländska inhyrda arbetstagare som jobbar i Sverige under en tidsbegränsad period ska betala skatt här redan från början.

STÄRKT SKYDD MOT TRAKASSERIER PÅ ARBETSPLATSEN

- ♦ Socialdemokraterna vill att arbetsgivare ska få ansvar för att utreda diskriminering och trakasserier också från brukare/kund.
- ♦ Skärp skrivningarna för att motarbeta sexuella trakasserier i föreskriften om systematiskt arbetsmiljöarbete.
- ♦ Fler inspektioner från Arbetsmiljöverket på arbetsplatser med särskilda insatser mot sexuella trakasserier i arbetslivet.

FÖRBÄTTRAT ARBETSMILJÖREGELVERK

Socialdemokraterna vill stärka arbetsmiljöarbetet, bland annat så att ingen ska behöva dö på eller av jobbet.

- ♦ Regionala skyddsombud ska få bättre tillträde till arbetsplatserna.
- ♦ Stärkt rätt till utbildning för skyddsombud – och ökat ansvar för arbetsgivaren att se till att utbildningen genomförs.
- ♦ Förlängd preskriptionstid för arbetsmiljöbrott.
- ♦ Riktat forskningsuppdrag till myndigheten för arbetsmiljökunskap för att kartlägga fysisk och psykisk ohälsa i kvinnodominerade yrken.
- ♦ Större arbetsmiljöansvar för företag och organisationer vars agerande kan påverka arbetsmiljön för andra än egna anställda, s.k. rådighetsansvar.
- ♦ Utvärdera arbetet med nollvisionen för dödsolyckor på arbetet.
- ♦ Företagshälsovården ska i samverkan med arbetsmarknadens parter förbättras och andelen löntagare som omfattas bli fler.

OMSTÄLLNING I ARBETSLIVET

Socialdemokraterna föreslår att staten och parterna utvecklar bättre system för kompetensförsörjning, omställning och rehabilitering på arbetsmarknaden. För att underlätta för yrkesaktiva att utveckla sin kompetens behövs nya modeller för hur studier ska finansieras – där både den enskilde, arbetsgivaren och staten kan bidra.

- ♦ Förbättra systemet med korttidsarbete så löntagare vid en lågkonjunktur, som alternativ för uppsägning, kan kompetensutveckla sig samtidigt som de behåller sin anställning.

ÖKADE RESURSER TILL VÄLFÄRDEN

Socialdemokraterna har presenterat ett antal vallöften som syftar till att stärka välfärden:

- ♦ 14 000 fler utbildade vårdpersonal till sjukvården
- ♦ Två miljarder kronor extra för att stärka cancervården

- ♦ Alltid prioritera kvalitet inom sjukvården framför skattesänkningar, nedskärningar, privatiseringar eller att folk ska kunna köpa sig förbi i kön
- ♦ Minska administrationen för vårdpersonalen
- ♦ Stärka patienternas ställning genom så kallade patientkontrakt, och korta de samlade väntetiderna för människor med många vårdkontakter.

FLER LÄRARASSISTENTER OCH ÖKAD STUDIERO I SKOLAN

Socialdemokraterna vill stärka tryggheten i skolan.

- ♦ Anställa fler lärarassistenter så att lärarna kan fokusera på att förbereda, genomföra och följa upp själva undervisningen.
- ♦ Se till att alla vuxna som arbetar i skolan ska kunna säga ifrån och ingripa vid kränkningar, förhindra mobbning och se till att ingen elev far illa i skolan.

VINSTBEGRÄNSNINGAR I VÄLFÄRDEN

Socialdemokraterna går till val på att införa vinstbegränsningar för företag inom skola och sjukvård som vill driva verksamhet med offentliga medel.

ETABLERINGSJOBBS FÖR NYANLÄNDA

Socialdemokraterna går till val på ett av de mest omfattande integrationsprogrammen någonsin. En av de viktigaste delarna är de så kallade etableringsjobben för nyanlända, som regeringen kom överens om tillsammans med LO, Unionen och Svenskt Näringsliv. Programmet är ett uttryck för en kombination av politisk vilja och respekt för parternas ansvar för villkor och löner. Etableringsjobben är subventionerade tjänster med utbildningsinslag – där fack och arbetsgivare sätter lönerna i enlighet med kollektivavtalen.

HÖJD PENSION OCH SLOPAD PENSIONÄRSSKATT

Socialdemokraterna går till val på att förbättra pensionärernas ekonomiska ställning.

- ♦ Slopa pensionärsskatten – se till att pensionerna inte beskattas hårdare än lönerna.
- ♦ Höj pensionen med i genomsnitt 600 kr/månad för 6 av 10 pensionärer, genom ett tillägg till den allmänna pensionen.

SLUTSATS – SYSTEMSKIFTE?

Den här rapporten syftade till att undersöka om Moderaternas flera decennier långa strävan efter ett systemskifte inom välfärds- och arbetsmarknadsområdena med mera – bort från den svenska modellen – också präglar den politik som Ulf Kristersson vill föra om Moderaterna får möjlighet att genomföra sin politik efter valet.

Rapporten ger exempel på förslag som visar på att en moderatledd regering efter valet 2018 kommer att fortsätta det systemskifte som påbörjades ideologiskt under 1980-talet. Inför valrörelsen 1985 föreslog den dåvarande moderata partiledaren Ulf Adelsohn kraftiga nedskärningar i offentlig sektor, pratade om ett behov av privata aktörer i välfärden, och förespråkade stora skattesänkningar samt utförsäljningar. Förslag som då inte fick stöd bland väljarna men som under Bildt-regeringen 1991–1994 och Reinfeldtåren 2006–2014 fick större genomslag.

Trots ett komplicerat parlamentariskt läge har regeringen Löfven under mandatperioden 2014–2018 lagt flera förslag för att återigen stärka, inte försvaga, den svenska modellen och den generella välfärden.

Avskaffandet av Lex Laval, återinförd skattereduktion för fackföreningsmedlemskap, höjt tak i a-kassan, sjuk- och föräldraförsäkringen, försök att upphäva LOV, försök att stoppa vinstjakten i välfärden, och slopad borte tidsgräns i sjukförsäkringen är några av exemplen.

Inför valet i september 2018 är det tydligt att vägvalet står mellan ett moderat systemskifte i mer marknadsorienterad riktning och en socialdemokratisk vilja att stärka den svenska modellen för fortsatt tillväxt, flexibilitet, trygghet och positiv reallöneutveckling. Moderaterna har redan presenterat flera förslag för kommande mandatperiod som pekar i systemskiftande riktning: uppluckring av LAS, försvar av otrygga anställningar, lagstiftning om låga högstalöner för nyanlända och ungdomar, och en satsning på fler enkla jobb i stället för ökade utbildningsmöjligheter som gör att fler kan få rätt – efterfrågad – kompetens. I valrörelsen har Socialdemokraterna tvärtom presenterat flera förslag för att stärka den svenska modellen.

Rapportens granskning visar också att det mesta pekar på att Moderaterna under Ulf Kristersson driver på för ett återupptaget systemskifte, även om han likt Reinfeldt gärna talar om vikten av en bevarad svensk modell.

Bland annat vill Moderaterna:

- ♦ Fortsätta sänka skatterna, enligt partiets budgetmotion 2018 med 36 miljarder kronor.
- ♦ Fortsätta privatiseringen, bland annat genom att privatisera Arbetsförmedlingen.
- ♦ Förändra arbetsrätten och stärka arbetsgivarens möjlighet att godtyckligt och utan sakliga skäl säga upp anställda.
- ♦ Lagstifta om låga ingångslöner för nyanlända och unga som har svårt att komma in på arbetsmarknaden, vilket minskar parternas inflytande över lönebildningen och riskerar att leda till en press nedåt för de lägsta lönerna även på andra delar av arbetsmarknaden.
- ♦ Stoppa alla krav på att kollektivavtalens löner och villkor ska vara norm när det offentliga gör upphandlingar.
- ♦ Fortsätta marknadsanpassa de offentliga välfärdstjänsterna.
- ♦ Återinföra en borte gräns i sjukförsäkringen, trots varningarna för att detta leder till ökad utslagning.
- ♦ Genomföra stora besparingar inom sjukvården och på utbildningsområdet.
- ♦ Avreglera hyresmarknaden.

Moderaterna går till val på att fullfölja den politik som ideologiskt tog sin början i svensk politik under 1980-talet och som har fått stort genomslag under de borgerliga regeringarna på 1990- och 2000-talen.

Frågan som bör ställas inför valet 2018 är om det svenska samhället ska fortsätta på vägen mot ett skifte bort från den svenska modellen, eller om Sverige ska välja en väg för att stärka samma modell?

REFERENSER

- Adelsohn, Ulf. "Ulf Adelsohn Rivstart för systemskifte". Dagens Nyheter, 02 december 1991.
- "Alliansen halverar lönekostnad på nyanlända". Aftonbladet, 15 augusti 2017.
- Bernhardtz, Victor, Erik Hegelund, och Daniel Suhonen. "Borgs politik har främst gynnat höginkomsttagare". Dagens Nyheter, 17 augusti 2014.
- Bromander, Karin. "Nej till kollektivavtal i offentlig upphandling". Arbetsvärlden, 13 september 2016.
- Dahlberg, Anna. "Har alliansen inget lärt av sina misstag?" Expressen, 07 april 2018.
- Dahlgren, Göran. "Vård på lika villkor – drivkrafter och motkrafter". Socialmedicinsk tidskrift, 2010.
- Dahlgren, Mattias. "Avdrag för fackavgift återinförs". Sekotidningen, 09 juni 2017.
- "Ekonomiprofessor tycker kostnaden blir för hög", Svenska Dagbladet 16 september 2013.
- Forsberg, Lisbeth. "Två år utan en stupstock som kan vara på väg tillbaka". Solrosuppropet, 01 februari 2018.
- Forssell, Johan m.fl. "Den bortre tidsgränsen," motion 2017/18:3034. 10 maj 2017.
- Forssell, Johan. "Minska sjukpenningen för att öka drivkraften att arbeta". Dagens Nyheter, 15 november 2016.
- Frisk, Martina. "Förslaget om offentlig upphandling – det här handlar det om". Arbetet, 30 november 2016.
- Frisk, Martina. "Ulf Kristersson: LO missförstår oss avsiktligt". Arbetet, 30 april 2018.
- "Färre får jobb genom privata jobbcoacher". Sveriges Radio, 20 juni 2013.
- Företagarna. *Nya regler gällande arbetsrättsliga krav i upphandling*. Företagarna, 29 maj 2017.
- Försäkringskassan. *Budgetpropositionen 2018*, 20 september 2017.
- Försäkringskassan. *Sjukfrånvarons utveckling*, Socialförsäkringsrapport 2015:6, juni 2015.

- Gür, Thomas. "Reinfeldt hade rätt, men har fel". Svenska Dagbladet, 24 augusti 2014.
- "Han vill inte riva upp arbetsrätten", LO-tidningen 26 augusti 2004.
- Hartman Laura. *Konkurrensens konsekvenser. Vad händer med svensk välfärd?* SNS förlag, Stockholm. 2011.
- Hennel, Lena. "Reform i det tysta". Svenska Dagbladet, 11 maj 2011.
- Holmberg, Kalle. "M-besked om alliansen tar över: Las kommer att reformeras". Dagens Nyheter, 04 februari 2018.
- Inspektionen för socialförsäkringen. *Tidsgränserna i sjukförsäkringen*, Rapport 2015:5. 2015.
- Kjellberg, Anders. "Det fackliga medlemsraset i Sverige under 2007 och 2008". Arbetsmarknad och Arbetsliv, årg 15, nr 2, våren 2009.
- Klaesson, Maria. "Effekter av Lavaldomen – En komparation av svensk och dansk arbetsrätt". Magisteruppsats i arbetsrätt. Internationella Handelshögskolan, 08 december 2010.
- Landsorganisationen i Sverige. *Alliansen och den svenska modellen – Åtta långa år med Alliansen*. Stockholm, 2014.
- Linder, Marie. "Marknadshyror skulle kosta hushållen 17 miljarder". Dagens Nyheter, 18 maj 2015.
- Linder, Marie. *Moderaternas förslag om införande av marknadshyror gör det svårare för unga flytta hemifrån*. Hyresgästföreningen, 16 oktober 2017.
- Nilsson, Martin. "LO: Gränslös sjuktid kan hjälpa sjuka". Arbetet, 05 februari 2016.
- Löfven, Stefan. "'Välfärdens yrken måste få sin frihet och status åter'". Dagens Nyheter, 15 november 2013.
- Löfven, Stefan, och Ardalan Shekarabi. "Skattepengar får inte gå till lönedumpning". Aftonbladet, 31 januari 2018.
- Mellgren, Fredrik. "Vården i Stockholm är dyrast – men inte bäst". Svenska Dagbladet, 6 september 2017.
- Nilsson, Torbjörn. *Moderaterna, marknaden och makten – svensk högerpolitik under avregleringens tid, 1976–1991*. Samtidshistoriska institutet: Södertörns högskola, 2003.
- Nordmark, Eva et al. "Vi uppmanar M att inte röra turordningsreglerna". Dagens Nyheter, 22 november 2017.
- Nordensköld, Tomas, och Fredrik Öjemar. "M-beskedet: Vi kommer att reformera las". Dagens Industri, 04 februari 2018.
- Nordensköld, Tomas, och Fredrik Öjemar. "Ulf Kristersson: Marginalskatten måste ned". Dagens Industri, 06 mars 2018.
- Nya Moderaterna. "En trygg gemensam välfärd". Åtkomstdatum 31 april, 2018.
- Nya Moderaterna. "Fler bostäder och ökat byggande". Åtkomstdatum 31 april, 2018.
- Nya Moderaterna. "Friskolor, vinster och det fria skolvalet". Åtkomstdatum 31 april, 2018.
- Nya Moderaterna. "Moderaternas budgetmotion 2018". Åtkomstdatum 31 april, 2018.
- Nya Moderaterna. "Jobb och välfärd före bidrag – Moderaternas ekonomiska vårmotion 2018". 2 maj 2018.
- Nya Moderaterna. "Moderaternas löfte för en bättre skola – mer undervisningstid i matematik och svenska". Åtkomstdatum 31 april, 2018.

- "Nya socialministern öppen för att behålla delar av stopplagen". Dagens Medicin. 11 oktober 2006.
- Odenberg, Mikael, Anders Borg, och Fredrik Reinfeldt. "Vi lägger om vår ekonomiska politik". Dagens Nyheter, 04 mars 2004.
- Persson, Ewa. "Därför prioriteras a-kassan bort när fackavgiften ska dras av". Arbetsvärlden, 15 september 2017.
- Pettersson, Ola. "Sänkta skatter har gett mindre till välfärd". Svenska Dagbladet, 17 februari 2014.
- Rautio, Kjell. "Den totala sjukfrånvaron ligger på en historiskt rekordlåg nivå". 31 oktober 2017.
- Regeringen. *Arbetsrättsliga villkor vid upphandling*, proposition 2016/17:163. 21 mars 2017.
- Regeringen. *Nu höjs taket i a-kassan*, 07 september 2015.
- Regeringen. *Nya utstationeringsregler*, proposition 2016/17:107. 21 februari 2017.
- Regeringen. *Ordning och reda i välfärden (SOU 2016:78)*. Betänkande, Välfärdsutredningen. 08 november 2016.
- Regeringen. "Regeringen höjer taket i sjukförsäkringen," 17 september 2017.
- Regeringen. *Den svenska modellen*. 20 juni 2017.
- Regeringen. "Regeringen återkallar propositionen om upphävande av LOV," 26 november 2014.
- Regeringen. *Upphävandet av kravet på vårdvalssystem i primärvården*, proposition 2014/15:15. 06 november 2014.
- Regeringen. *Vårdval i primärvården*, proposition 2008/09:74. 09 december 2008.
- Regeringen. "Privata sjukvårdsförsäkringar inom offentligt finansierad hälso- och sjukvård," 06 april 2017.
- Regeringen. *Samling för skolan – Nationell strategi för kunskap och likvärdighet (SOU 2017:35)*. Betänkande, skolkommissionen, 2017.
- Regeringen. *Återinförande av skattereduktion för fackföreningsavgift*, proposition 2017/18:127. 20 mars 2018.
- "Reinfeldt försiktig till utspel om friskolor". Dagens Nyheter, 01 februari 2012.
- "Rekordfå lever på bidrag", Svenska Dagbladet, 15 maj 2018.
- Riksdagen. "Lex Laval Interpellation 2014/15:122", 12 november 2014.
- Riksdagen. "Slopad skattereduktion 2016/07:103, Interpellationsdebatt", 22 december 2006.
- Statistiska centralbyrån, "Finansiärer och utförare inom vård, skola och omsorg 2014," 22 september 2016.
- Stende, Truls. *Er Norden best i verden?*, 2017.
- Svensk finanspolitik. Finanspolitiska rådets rapport 2017.
- "Sverigedemokraterna ställer sig bakom borte tidsgräns i sjukförsäkringen". SVT Nyheter, 14 december 2017.
- Söderström, Jan. "Ulf Kristersson (M): Vinsterna är legitima". Aktuellt i Politiken, 15 december 2017.
- Söderström, Jan. "OECD:s superhyllning av den svenska modellen". Aktuellt i Politiken. 9 februari 2017.

TCO, "#Samuelförklarar turordningsreglerna i LAS". YouTube, 31 januari 2018.

Trumberg, Anders. Skolval i internationell belysning, i *Skolan, marknaden och framtiden*. Studentlitteratur, Lund. 2018.

"Vinst i välfärden". Svenskt Näringsliv.

Vårdanalys. *Effekter av valfrihet inom hälso- och sjukvård*. Rapport 2012:2, 2012.

Werne, Kent. *Skolindustrin: Hur mångfald blev enfald*. Landsorganisationen i Sverige, 2018.

Widegren, Cecilia. "M: Sänkta skatter bygger Sverige starkare". Svenska Dagbladet, 08 februari 2018.

Tankesmedjan Tiden vill stimulera
progressiv debatt kring de avgörande frågor
samhället står inför: globaliseringen, klimatet, arbetslös-
heten och den ökande ojämlikheten i resurser och möjligheter.

Tankesmedjan Tiden vill visa att det är möjligt att göra progressiv politik i en tid som
är både globaliserad och lokal. Vi vill visa att en sådan politik varken behöver vara dogmatisk,
låst vid sin historia eller ett resultat av kortsiktiga kampanjstrategier och triangulering.

Vi ger bland annat ut debattskrifter, tar fram rapporter
och ordnar seminarier.

Tankesmedjan Tiden innefattar även tidskriften
Tiden Magasin.

TANKESMEDJAN TIDEN
BOX 522, 101 30 STOCKHOLM

tankesmedjantiden.se